

TREMTHIUS

LIETUVOS TREMTINIŲ SĄJUNGOS LEIDINYS

EINA NUO 1988 M. SPALIO 27 D.

1990 m. BALANDIS Nr. 5(20)

Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos AKTAS dėl Lietuvos Neprisklausomos Valstybės atstatymo

Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, reikšdama Tautos valią, nutaria ir iškilmingai skelbia, kad yra atstatomas 1940 metais sveitimos jėgos panaikintas Lietuvos Valstybės suvereninių galių vykdymas, ir nuo šiol Lietuva vėl yra neprisklausoma valstybė.

Lietuvos Tarybos 1918 m. vasario 16 d. Neprisklausomybės aktas ir 1920 m. gegužės 15 d. Steigiamojo Seimo rezoliucija dėl atstatyti Lietuvos demokratinės valstybės niekada nebuvu nustoję teisinės galios ir yra Lietuvos Valstybės konstitucinė pamatas.

Lietuvos valstybės teritorija yra vientisa ir nedaloma, joje neveikia jokios kitos valstybės konstitucija.

Lietuvos Respublikos STATYMAS

dėl Valstybės pavadinimo ir herbo

Žengdama į atkuriama neprisklausomą valstybės gyvenimą, matydama oficialiuose pavadinimuose ir ženkluose nemažas dvasines ir politikos reikšmes, jausdamasi įgaliota Lietuvos piliečių — rinkėjų valios,

Lietuvos Aukščiausioji Taryba nutaria:

1. Konstitucijoje ir kituose teisiniuose norminiuose aktuose vartoti vienintelį oficialų valstybės pavadinimą „Lietuvos Respublika“, o trumpiau ir sudėtinuose pavadinimuose — „Lietuva“, „Lietuvos“.

2. Toliau vartoti oficialų Lietuvos Respublikos valstybės Herbą ir ženkla — Vytį.

3. Lietuvos Aukščiausiąją Tarybą vadinti „Lietuvos Respublikos Aukščiausiąją Tarybą“.

Lietuvos valstybė pabrėžia savo ištikimybę visuotinai pripažintiems tarptautinės teisės principams, pripažista sienų neliečiamumą, kaip jis suformuluotas 1975 metų Europos saugumo ir bendradarbiavimo pasitarimo Helsinkyne Baigiamajame akte, garantuoja žmogaus, piliečio ir tautinių bendrijų teises.

Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba kaip suverenių galių reiškėja šiuo aktu pradeda realizuoti visą Valstybės suverenitetą.

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas
V. LANDSBERGIS
Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos sekretorius L. SABUTIS
Vilnius, 1990 m. kovo 11 d.

4. Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko pareigybę nuo šiol vadinti „Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko“ pareigybę.

5. Visus tolesnius šios Aukščiausiosios Tarybos aktus vadinti Lietuvos Respublikos Išaukimo Aukščiausiosios Tarybos aktais.

6. Sutinkamai su šio įstatymo pirmuoju straipsniu keičiami valstybinių organų pavadinimai.

7. Šis įstatymas įsigalioja nuo jo priėmimo momento.

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas
V. LANDSBERGIS
Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos sekretorius L. SABUTIS
Vilnius, 1990 m. kovo 11 d.

LIETUVOS TREMTINIŲ SĄJUNGOS TELEGRAMA AMERIKOS PREZIDEN-
TUI DZORDZUI BUSUI, ISSIŪSTA S. M. KOVO 28 D.

Gerbiamasis Pone Prezidente Džordžai BUŠAI,

Lietuvos tremtinių sąjunga, 130 000 buvusių tremtinių ir politinių kalinių organizacija, prašo Jūsų kuo greičiau pripažinti Lietuvą laisva ir savarankiška valstybe.

Šimtai tūkstančių Lietuvos žmonių už laisvės siekių buvo žudomi, kankinami, kalinami ir tremiami, tačiau teroras neunaikino tautos laisvės troškimą.

Ši siekių dabar vėl késinasi ginklu užgniaužti pono Gorbačiovo kareiviją.

Lietuva neturi galimybų ginklu atsiginti nuo bolševikinio diktato. Mūsų tikslas — tai, kūnui pasiekti Neprisklausomybę. Tai nemunalošinamas siekis. Argi pasauliui per mažą nekalėtų žmonių krauso?

Prasome kuo greitesnio Lietuvos pripažinimo.

Jonas
VITKAUSKAS

Atjokite vyčiai

Aš taip norėčiau, kad atjotų vyčiai
Žirgais baltaisiais, blizgančiais šarvais
Ir Našlaitėlę, kaip sakmėj atimtų
Iš pikto, prieš: stibino nagais!

Tačiau, deja, kiek jojo, tiek ir skriaudė
Kas jenės Pelenės elgetos rauda.
Iems nesvarbu, kad ši maža Našlaitė
Karaliaus Mindaugo gražiausioji dukra.

Sakykit, žmonės, — ką dar padaryti?
I kokias belstis užjūrio duris?
Aš taip norėčiau, kad visi matytų
Mažos Našlaitės užverktas akis,
Kuri, Europos kryžkelėj suklupus,
Sau meldžia laisvės šimtmečius kelis!

O broliai, broliai, karžygiai narsieji!
Kodėl nejojat gelbėt Lietuvos?
O gal ir jūs vis juodvarniai plasnojat
Ir neberandat kelio atgalios?

TAD ŠVĘSKIME PRISIKĒLIMA...

Taigi švēskime šventes ne-rauginta tikrybės ir tiesos duona, aleliuja, aleliuja, aleliuja.
(Iš velykinių sv. Mišių)

Sunkūs ir skausmingi pirmieji mūsų Prisikėlimo žingsniai, lydimi tankų gausmo ir lektuvų užesio, grasinimų ir grūmojimų — atsaukite kovo 11 d. Akta, renkite referendumą, atiduokite šautuvelius, išsimės ekonominių, politinių ir kitokiuose priemonių, kurios apgintų TSRS Konstituciją, piliecius, net visą šalį (nuo Lietuvos užpuolimo?). Pagaliau grėsmingas pažadas — įvesti prezidento valdymą. Tai reiškia „apriboti, uždrausti, suslabdyti“ viską — net valstybės valdžios ir valdymo organų įgaliojimus. Tada jų funkcijas „vykdo“... prezidento paskirtas pareigūnas. Vėl Dekanozovas?!. Jų pusėje tankai, karcivai, jėga. Jie gali užimti pastatus, nu-

siaubti ligonines, pagrobti mūsų vaikus, kaip grobdavo kryžiuocių.

Todėl šiandien mes, eidami į tikrąjį Prisikėlimą, esame susirūpinę, kaip tos moterys, éju-sios prie Kristaus kapo — „O kas mums nuris akmenį nuo kapo angos?“. Taip, akmuo dar nenuristas. Kas ji nuris? Kaip gintis mums, kaip išverti, kai mūsų ginklas tik vienas — TIESA. Kokiu balsu pašaukti pasauly, kad išgirstu. O gal mes — balsas tyruose. Gal Vakarų pasauly — dykumos, o žmonės tik šešeliai buvusiųjų laisvės ir demokratijos skelbėjų. Kodėl TIESA pasaulyje vaikšto kaip elgeta, ištiesusi ranką, o smurtas, melas ir niekšybė žengia drąsiai ir išsidžiai. Ir visi duoda kelią...

Kasdien, jiemepė akis ir ausis, gaudome kiekvieną žodį iš Rytų ir Vakarų, bet niekas neskuba „akmenis nuristi“. Sypsodamiesi spaudžia rankas Rytų ir Vakarų galiūnai, nemato ir negirdi tūkstančių telegramų, nei daugiau tūkstančių sambūrių, nei viso pasauly „tokio palankaus“ pritarimo. O kurgi tas tikrasis pritarimas, tokis mažas, vienais ir palaimintas didžiųjų Vakarų valstybių žodis — PRIPAZISTA-ME. Tik liek mums ir tereikia, ištarkit ji... kaip kartojote iš-

tis penkiasdešimt metų „nepri-ažindami“ Pabaltijo okupacijos. Kur Jūs dabar? Gal išsigandote mažytės Lietuvos, kad ji sugriaus pasauly rimti, pakens Amerikos ir Sąjungos draugystei, dar vienas „konkurentas“ Europos rinkoj atsiras. Kodėl, kodėl neišariate šito vieno švento žodžio? Argi dar maža mūsų kraujo, ašarų ir Sibire gyvų supūdytųjų kaulų? Gal reikia tūkstančių ir milijonų pa-rašų? Nusiūskime juos ponui Bushui, kaip siuntė mūsų pirmtakai 1921 m. gegužės 31 d. Amerikos prezentui, kad išmelstų Lietuvai de jure. Juk ir tada Vakarai neskubėjo.

Mes kantrūs, tvirti ir nepalažiami — jau penkiasdešimt metų. Kiek dar reikės? Išversime. Mes tik nežinome, kokia tos laisvės kaina? Kodėl jis totoriai skirtinė Afrikai, Vidurio Europai ir Pabaltijui? Bet gal nežūsime... Jei neišgirs mūsų Vakarai, išgirs Rytai. Ir jie jau keliasi, ir jie jau eina savo sunkų kryžiaus kelią į didžiųjų Prisikėlimą. Ir ateisi!

Tad švēskime Prisikėlimo šventes su tikrybės ir tiesos duona, tikėdami Prisikėlimo stebuklui — gal vieną ryta rasime akmenį nuristą. Aleliuja!

Ona BALČYTENĖ

1990 m. balandis

TREMINTINYS

2

VISA JAUNYSTĖ SIBIRE

Mes, Pabiržės (Biržų raj.) pradinės mokyklos mokiniai, ta paskutinę dieną lentoje palikome užrašą „linksmai atostogų“. Ir niekas iš mūsų turbūt tada nepagalvojome, kad tai buvo paskutinė pamoka. Namai jau buvo apsuptyti stribu.

Buvo ankstyvas 1949 m. pavasaris. Man éjo keturiolikti, seserai Véltai — vienuoliukai, o seserai Ausmai — devyneri. Kovo 25-osios vidurnaktį stribai émë daužyti duris. Kai kurie buvo pažistami — Vladas Udrénas, Kerbelis, Karvažinskas. Veža į Sibirą. Tévą pastaté viduryje kambario ir liepë nejudeti — baisu buvo matyti ji tylomis verkianti. Mama nusikabino nuo sienos Kristaus paveikslėlį — bučlavo ir meldési.

Suvažiavo kareivių ir stribų lydini vežimai iš Šlepščių, Kirkių ir kt. kaimų, visus suvežé į Panevéžio geležinkelio stotį. Verké motinos, klyké vaikai. Ilgas sastatas — net 60 vagonų. Vežé penkiolika parų. Prauvalavome Uralą, pasiekémė Irkutsko srities Jurtų stotį. Paskui arkliais į Širokij Log kolūkį Taišeto rajone. Viename sukrypusiame namelyje apsigyvenome 5 šeimos. Mūsų prižiūrėtojas Nikolajus Klemenkovas pasaké — čia jūsų namai, čia jūsų ir kapai.

Kirtome mišką, už darbadienių mokédavo 20 kap. (dabar būtų 2 kap.). Kas savaitę gaudavome po kelis kilogramus prastą grūdų, juos maléme girnomis ir taip gynémės nuo bado. Kiek nutirpus sniegui, tremtinį valkai kolūkio laukuose rinkdavo varpas ar sušalusias bulves. Ir tai buvo draudžiamas, rinkome slapčiomis. Mano tévas Zygfrydas buvo pasidaręs tokia mašinėlė bulvėms malti — parsivežéme ją kaip reliktą. Išmanėme į bulves kone visus drabuzius. O dirbtį reikėjo sunkiai — žiemą kirsti mišką, vasarą rauti kelmus, šienauti. Ziemą balsus šaltis, vasarą — „moškos“. Motina Liucija Kalėjienė dirbo fermoje — prižiūrėjo avis. Ypač sunku buvo žiemą — šalčiai tokie, kad net veršelai įšaldavo į mėšlą, daug gyvulų krisdavo. Švintant ji išėdavo, temstant grždavo, éjo ir sirdama. Dažnai pati nevalgiusi, kad tik liktų vaikams. Jei mes likome gyvi, tai turime dékoti motinai,

jí neše sunkiausią naštą tremtyje.

Daug pažistamų amžinai liko tolimaljame Sibire. Miré seni ir jauni — Antanas Šimavičius, Natalija Blantaitytė, Joneliūnas ir daugybė kitų. Ypač sunkūs buvo pirmieji metalai. Badas ir skurdas. Žmonės krito kaip lapai. Sunku žodžiais išreikštai bado kančias, ligas ir vargą, kurį teko pakelti.

Véliau, jau apie 1950 metus, žmonės émë prasigyventi — sodino daržus, kas karvę, kas ožką nusipirkė. Mano tévas dirbdavo įvairius darbus, dažniausiai lentpjūvėje. Mégė medžioti, dažnai parnešdavo laimikį. Kartą, nutoles nuo gyvenvietės apie 15 km, susitiko su lokiu. Vos spéjo ištrūkti, slépdamas už maupedžių. O juk į tuos miškus už 10–15 km nuo namų eida vo dirbtis ir moterys. Kartą mama su drauge Paulina Kazilioviene net buvo paklydusios. Tik maldelę kartodamos, rado keilią namo.

Man teko daug metų dirbtis kolūkyje miško darbuose, paskui mane pasiunté į mechanizatorių kursus. Po metų jau dirbau su kombainu. Sibire prabégo mano jaunystė, mano gražiausiai metalai. Cia patyriau ir tikrą draugystę — su Petru Šimavičiumi dalydavomės ir lauže iškeptą bulvę, ir duonos pluta. Negaliu pamiršti ir Nadiušos Kobzariovos — kaip nepamirštama pirmoji meilė. Prisimeu ir pulkų pasakorių dainininką Ipolitą

Gudą, kuris ne vieną glesmėmis palydėjo į amžiną atilą.

Nors ir po sunkių darbų, rinkdavosi vakarais jaunimas, ir skambėjo lietuviškos dainos. Geriausios mūsų dainininkės — Eugenija ir Jadviga Vaitiekūnaitės, Valentina ir Stasė Gudaitės, Barbora ir Izabelė Krievickaitės, Bronė Kazlauskaitė ir kitos. Gyvenvietėje Širokij Log ir gretimose gyvenome 25 lietuvių šeimos. Kai kurių pavardes prisimenu: Zygfrydas Kalėjas, Stasys Gudas, Antanas Šimanavičius, Povilas Kazillionis, Jonas Petrolėnas, Izabelė Krievickaitė, Jonas Biantaitis, Antanas Laušionis, Jonas Sakarnis, Nastė Janeliūnaitė, Alfonsas Ciudaras, Vaclovas Balčikonis, Alé Medeišienė, Bronė Kazlauskaitė, Kazimieras Vaitiekūnas, Povilas Mikalažūnas, Jurgis Glemža, Jonas Sklenys, Steponas Grinkis, Garšva, Indriliūnas, Trepočka, Leilys, Janeliūnas ir kt. Mūsų šeima visi likome gyvi, gržome į Lietuvą 1958 m.

Kiek pažeminimų, paniekinių iškentėjo šios šeimos! Nenešioju užantasyje pagiežos, tik nieko nepamiršau. Tebūnė amžinai gėda stribams, ir dabar tebešliaužojantiems mūsų šventą žeme. O gal jie turi atsakyti ir pagal įstatymą?

Sajūdis prikélė Lietuvą naujam gyvenimui. Džiaugiuosi tuo ir pritaru visa širdimi. Tieki teprašau, kai mane laidos, tegul trispalvę uždengia mano karsta.

Imantas KALĖJAS

Apie ką svajojo dviečimt antrojo pavasario sulaukusi Zožija, tą ryta eidama melžti karvių, galima tik spėlioti. Turbūt labai nesuklysiu, sakydamas, kad mintys buvo jaunaviškai nerūpestingos, apie laimingą ateitį ar malonūs prisiminimai. Niūniuodama pamégta melodiją, jau ketvirtą kibirą primelžė. Staiga prie jos priėjo du nepažistami vyriškiai ir paaiškino, kad jos nesenai gautame pase yra kažkokas netikumas. Reikia važiuoti į ūksą. Abu vyrai paėmė po kibirą pieno, Zosel liko kiti du, ir visi pasuko namų link. Tiki kai prie namų pamati mašiną suguldytus savo bendraamžius, jai širdis sunerimo...

Teismo jiems nebuvo. Atėjo į kamerą ir pasakė, kuriems dešimt metų, kuriems — penkiolika. Nuosprendžio neskaitė. Taip Zosija iki šiol nežino,

kokia jos kaltė prieš tarybų valdžią.

— Balchašas, Karaganda, Kasabesas, Kingyras — skalčiuoja moteris miestus, kur buvo kalinama. Dirbo prie statybų. Jaunai be specialybės merginai teko sunkiausį darbą: pagalbinė darbininke — nešioti plytas. Išleido ją 1955 m., išbuvis du trečdalius baumės. Atvažiavo Zosija į Žemosi miestą, kur nuo 1948 m. iš Prilomotų kalno buvo atitremta jos motina. Kai vėliau jos motina leido gržti į Lietuvą, Zosija dar buvo bausta tremtini. Tod čia ir įsikūrė. Ištekėjo už lietuvių, tremtinio. Abiem

teko sunkiai dirbtis krovikais lentpjūvėje. Žimoje, gimė duktė Ramutė, čia mirė ir palaidotas vyras. Zosija liko viena. Duktė ištekėjo — gyvena atskirai.

Apie Zosiją Bučnienę labai nuoširdžiai pasakoja Eleena Veselkova. Irkutsko srities komunaunimo laikraštyje „Sovetskaja molodiož“ sausio 13 d. numeryje, Siltai autorė apibūdina Bučnienės namų ūki, pamini, kad visi gyvuliai su varda, laiko jį dvi karvutes, tris telyčiai, keturių vištasis, šunis ir katinių. Vardų neturi tik paršėtai. Savo straipsnyje Veselkova rašo:

„Pragyveno Zosija Bučnienė Sibire bemaž visą gyvenimą, bet, taip ir nesurusėjo. Ir skarele užsirišusi kitaip ir kalba su akcentu. Dukrai laiškus rašo lietuviškai. Tiki anūkės Dima moka ne visus žodžius. Bet senelė jam sekā lietuviškas pasakas. Kai Dima prašo nesuprantamą žodį išverssti, senelė paaiškina, kad pasaka — liaudies siela ir įsvetimas kalbas neverčiamas“.

Straipsnyje rašoma, kad po 40 metų jis pasimatė su vėninteliu likusiu broliu. Ir dar pasakoja, kad Bučnienė daug galvoja apie Lietuvą. Jaudinaisi, kai kalbama apie atsiskyrin-

mą. Ji tada tarsi užsienietė tapą.

— Bet atskirti vis tik reliniai, — tokia tvirta jos nuomonė. Straipsnio pabaigoje rašoma:

„Zosija valstietė. Jai nesvarbu, kokia santvarka. Ji sodina bulves, augina kiaules, melžia karves — ir niekas jai negali sutrukdyti. Tai tvirtai jaugę į jos sąmonę, tai jos gyvenimas“.

Tokia Zosija Bučnienė, lietuvių, gyvenanti tolimaljame Sibire. Bet likimės, išvynės ilgesys parves ją į gimtinę, kad netaptų užsieniete.

Kostas KISONAS

ATSIGRĘŽUSI Į GIMTINĘ

Susitikimas su dr.
Jonu Šliūpu

Dr. Jono Šliūpo nepažinai asmeniškai; vieną kartą 1933 m. buvau matęs, kada jis, kaip Palangos burmistras, iškilmingai skautų saskrydyje, dalyvaujant ir pačiam Baden Powellui su daugybe svečių iš užsienio, pakrikštijo Palangoje Baden Powellio vardu gatvę. Ten mačiau ir mažą Šliūpuką, apsirengusi Amerikos indėno plunksnuota uniforma, vaikščiojantį išdžiai tarp skautų gretu. Mačiau ir ponia Grasilda Šliūpienę, bet ji jau buvo iš mano etminties išblukusi. Taigi pažintis menka, bet geriau kaip niekas. Aš galėjau pasinaudoti ir prisiminėti tą malonę įvyki, kada buvo visi laimingi.

Pasibeldžiuose iš duris, atidare matytą poną, pasiekiau esą advokatas iš Vilniaus ir noriu susitikti su daktaru. Ponai įvedė mane į didelį darbo kambarį ir pristatė daktarui, sėdinti už didelio stalo, apkrauto knygomis ir popieriais. Daktaras atsiusto į padavę man sunkią savo ranką. Prieš manę stovėjo patriarchalinės išvalzdos vyras. Jo didelė galva, apaugusi tirčiai žliais plaukais, tvirtai stovėjo ant placių, galingų pečių, balta liga barzda dengė visą veidą. Jo didelės atviros akys stipriai žveigė pro akinius, skleisdamos intymai draugišką šilumą. Jaučiaus lyp stovėčiau prieš savo tévą, kurio daug daug metų jau esu nemate. Frontinė lango šviesa nušvietė stambią daktaro figūrą ir didelio kambario nuo grindų iki lubų knygų lentynas. Kurį laiką stovėjau nustebes, kaip žmogus, atradęs didelį lobį.

— Mielas svečias, vilnieči! Kas tave iš taip toli atvijočia? Prašau sėsti, na ir pasakok naujinės, esame pasilię. — kreipési į mane daktaras. Ir aš kalbėjau, gal koki pusvalandį ar daugiau, kol papaičiau. Vilniaus naujinės ir savo rūpesčius.

— Gali apsigyventi pas mane, vietos yra, atsivež savo šeimą ir gyvenę. Bus ir mums smagiu. — Toks draugiškas pasiūlymas manęs nehusabimo, nes aš to jau tikėjaus, kai tik pamačiau ir pajau, kad mudu vienas kitą trauciamė, vienas kitu įdomaujamės, mums gera būti drauge.

Tuo tarpu ponia Grasilda pakvietė pietums. Kai susėdome prie stalo, daktaras ir sakė: „Žinai, mama, svečias advokatas apsigyvens pas mus su savo šeima tame mažiuose namuose“. Ponai išgirdusi paplojo rankomis, o Vytukas pasiteiravo, ar aš turiai vaikų. Siltas geras jausmas nuteikė mūsų draugystę. Prie stalo valgėme pieus kaip seni pažystami, prisimindami senus įvykius, bendrus pažystamus, pasigardžiuodami naujaus anekdotais.

Pavalge pietus, nuėjome pažūrėti namuko, kaip daktaras sako, kuris turėjo du busus, baldais apstatytus. Jie geri, patogūs. Pasirinkau didesnijį ir sumokėjau iš anksto už du néniesius. Pasijutau kaip Palangos gyventojas. Padékojau Šliūpams ir atsisveikinu, kaip u giminaicius, pažadédamas ireatai atvežti savo šeimą. Tala iki pasimatymo!

Išėjau iš Šliūpų su tokiu ižaugsmu, kaip kad būčiau ižbaigęs visus savo vargus ir rūpesčius. Išėjės į gatvę, nežinojau nei kur eiti. Patraukiau Tiškevičiaus parką, aplankiau Birutės kalną ir kop-

lytėlę. Kiek pasvajojės, nusileidau per pušynelį į smėlėtą pažūrį. Jūra kaip visada šniokščia, alsuoja, baltomis putomis skalauja krantus ir barsto Jūratės sudaužytų rūmų gintaro gabalėlius. Prisiminiau Jakšto elėraštį: „Jūra motinėlė tur dukrelių būri, vėjui lėvui liepant, visos šokti turi...“ Jūra užia, jūra kvepia, užliejo prisiminimais mano krūtinę. Cia tiek daug praleidau laimingų valandelių ir dabar toks pat laimingas džiauguosi senais prisiminimais. Štai tuščias stovi pajūrio restoranas, o aš, rodos, šoku nuotaikingus Strauso valsus su studentėmis, girdžiu muziką — Sabanausko, Dolskio slagerius... Ilgai tą dieną sava jojau ir klaidžiojau patai vienas laimingas savo prisiminimose. Aplankiau Naglio kalną, tris pušes, kur kadaise susiziedauvau su savo mergelę Sofija, kuri man padovanojo dukrelę Nijolę ir sūnų Mindaugą. Ne tiek man rūpejo savas likimas, kiek tu mažliku, ne tiek rūpejo dabartis, kiek ateitis. Tai natūrali gyvenimo eiga.

Grįžau pas Algį vėlai vakare.

lytėlę. Kiek pasvajojės, nusileidau per pušynelį į smėlėtą pažūrį. Jūra kaip visada šniokščia, alsuoja, baltomis putomis skalauja krantus ir barsto Jūratės sudaužytų rūmų gintaro gabalėlius. Prisiminiau Jakšto elėraštį: „Jūra motinėlė tur dukrelių būri, vėjui lėvui liepant, visos šokti turi...“ Jūra užia, jūra kvepia, užliejo prisiminimais mano krūtinę. Cia tiek daug praleidau laimingų valandelių ir dabar toks pat laimingas džiauguosi senais prisiminimais. Štai tuščias stovi pajūrio restoranas, o aš, rodos, šoku nuotaikingus Strauso valsus su studentėmis, girdžiu muziką — Sabanausko, Dolskio slagerius... Ilgai tą dieną sava jojau ir klaidžiojau patai vienas laimingas savo prisiminimose. Aplankiau Naglio kalną, tris pušes, kur kadaise susiziedauvau su savo mergelę Sofija, kuri man padovanojo dukrelę Nijolę ir sūnų Mindaugą. Ne tiek man rūpejo savas likimas, kiek tu mažliku, ne tiek rūpejo dabartis, kiek ateitis. Tai natūrali gyvenimo eiga.

Palanga sveto pabaiga

Greitai mano kolegos advokatai, teisininkai ir kiti bičiu-

jaučiau, kad nebegrįšime į Vilnių. Sudiev, Vilnius! Per skruostą nuriedėjo ašarėlė. Tai pamačiusi Nijolytė paklausė: „Kur mes važiuojame?“ „I Palangą“, — atsakiau. „Palanga sveto pabaiga“, — ji man sako. „Iš kur tu žinai, maželiuke?“ „Mama taip sakė“. Taip, mums iš Vilniaus Palanga gali būti sveto pabaiga. Jei ne toji viltis išgelbėti savo vaikus iš besiartinančio sovietinio košmaro, daugelis pasiūktų savo žemėje, o dabar palieka savo namus, savo turtą, savo tévkę, savo artimuosius ir išeina į vargą, į nežinią, į tremtį su savo maželiukais, kad juos išgelbėtu iš to pragaro, kurį patyrėme per pirmąjį okupaciją Lietuvos. Visa tauta, jei būtų galėjusi, išskelty, nes nebuvu jokios privačios vietelės, kur žmogus galėtų pasilepti nuo NKVD persekiojančių akių. Jos buvo matomos vaikų darželiuose, mokyklose, krautuvėse, šeimų židiniuose, bažnyčiose, viaurų gatvėse, parkuose, tamšiuose rūsiuose. Kad galėtų suprasti mūsų vaikai ir vaikų vaikai, kodėl jų téval, visko

sirinko natūralaus gyvenimo principą, tai vergija yra neišvengiama. Aukšta technika, gilius mokslai ir antropocentrizuotas kuria naują žmogaus — gyvulio epochą ant natūralinio gamtinio pagrindo, titanų-vergu civilizaciją.

Man būtų jdomu išgirsti, ką Šliūpas į visa tai gali pasakyti. Juk jis yra kaip tik tos antropocentrinės pasaulėliūros kūrėjas, kuria vadiname laisvamystę. Kaip jis štandien visai išgyvena? Kokį ateitį jis numato Lietuvai ir pasauliui? Džiaugiausi, kad galėsiu su juo susitikti ir tuos klausimus pasvarstyti.

Po dviejų dienų kelionės Palanga pasidarė labai laukianta, nes buvome pavargę, sédėdami suspausti sunkvežimyje tarp daiktų, nors mes kiekvienas mieštelyje susiodavome, apžiūrėdavome, aplankydavome bažnyčias, paminklus ir kites žymesnes vietas. Iš tų aplankytų miestų ir miestelių priimenu: Rumšiškes, Kauną, Girkinį, Raseinius, Telšius, Kretingą, nors jie man buvo matyti, bet mano šeimai svečimi.

Nuo Kretingos iki Palangos 12 km, viltos gerai pažįstamos, daug kartų veikštinių, kai žmona Palangos vidurinėje mokykloje buvo mokytoja. Cia, kaip ir tévkę, kiekviena vieta žinoma, prisimintina. Priiminimais gyvendami, nepajutome, kaip Šliūpų kieme atsidūrėme. Pristačiau visą savo šeimą: čia mano mama leva Mauragičienė, čia mano žmona Sofija Mauragičienė, o čia Nijolė, mūsų dukrelė, ir sūnus Mindaugas dar tebesėdi mamai ant rankų. Ponai Šliūpienė pažirūpino šviežiai rūkytomis strimelėmis. Tai buvo mums seniai ragautas skanėtas. Ji užsakė pas žvejus dvi dežės rūkytų ungurių ir strimelius, kad galėtiau parsivežti į Vilnių. Pavalgius ir susivarkius, šeima išejo į pajūrį, o aš pas Algį. Man rūpejo sužinoti, kaip yra reikalai su išvykimu į Švediją. Deja, nieko konkretaus nepatyriau. Algis ramino, kad tie dalykai palengva išaiškėti, nereikiu skubėti.

Pavakary, saulei leidžiantis, išėjome ant Palangos tilto pasivaikščioti. Palanga yra garsi savo tiltu, kuris eina giliai į jūrą. Cia kadaise buvo statomas uostas. Saulė leidžiasi į jūroje, labai malonu žiūrėti, kaip ji, tapusi ugnies laiveliu, nuskėsta į vandenį. Labai dažnai yra lengvų debesilių apsupta, kurie tampa išpuošti saulės sostu, nuostabių spalvų ir formų kūrinys, nuro kurio negali akių atitrauktis. Kiekvieną kartą vis kitokia, keičiasi, kol išnyksta. Saulė niekada nepamiršta atsišvirkindama ištisesti aukso juostą iki pat tilto. Susidaro lyg pagoniškas ritualas saulei pagerbtį, į kurį palangiškiai mielai lankosi, užbaigdamis dienos rūpesčius. Vasarotojai ateina ant tilto vaikiniai rūbais pasipuošę. Čia daug pažįstamų ir nepažįstamų susitinka. Cia visas žinias ir „pliotkus“ sužino, kas dedas Palangoje ir Kaune. Čia jauni žmonės karjeros ir meilės ieško. Čia nuodėmingi ir pamaldūs jausmai kyla į dangų, kuris savo tamšiu nakties šydu viską uždengia. Tik grįžę vasarotojai iš Palangos ne vienas prisimena melancholišką Sabanausko dainą: „Palangos jūroj nuskendo mano meilę“. Ta tokiu buvo anais senais laikais Palanga — sveto pabaiga.

„Karys“, 1988, Nr. 9

(B. d.)

Dr. A. MAURAGIS

Dr. Jonas ŠLIŪPAS

mano prisiminimose

Nežinojau né kaip paaškinti, kad manę suprastu, nes man ir pačiam buvo sunku save suprasti. Norėjau sulaukfi tamso prie jūros. Man visados malonu būti nakties metu vienam — būti ir jausti gamtos stichiją: kaip audrą, jūrą, vėją, kalną, mišką ar kurį kitą objektą, kurie nakties metu tampa mistiški, didingi, kurie kelia nuostabą. Į juos žiūrėdamas, prarandi kasdienybę ir pasižiūrėti, kad esi pats sau svetimas pasauluje. Tas svetimumo jaunas išvelka iš civilizuotos realybės ir pasijunti esas grynas AŠ prieš realų TU.

Nuo mažens domėjausi Dievu, per tikybos pamokas buvau įkyrus kapelionams savo nebaigiamais klausimais. Daug kas tikėjosi, kad aš būsiu kunigu, bet aš bijoju juo tapti. Per daug turėjau neatsakyti klausimų, kad galėtiau kitus mokyti. Tie klausimai man ir dabar teberūpi. Susitikau su Šliūpu, ir viltis, kad, būdami drauge, galėsime daug dalykų išsiaiškinti, mane džiugino.

Ar aš visa tai galėjau pasakyti Algiui, ar jis būtų mane supratęs? Aš jam trumpai taip pasiaiškinau: „Pasiūlęs jūros per toli nuėjau, kol grįžau, ir sutemo“. Jis tuo atsakymu buvo patenkintas, ir Emiliu tuo pakvietė prie stalo vakarienės. Nesulaukė manęs. Algis pasambino Šliūpui ir iš jo sužinojo mano pasisekimą, todėl ir pagalvojęs, kad aš laiveliu išplaukiau į Gotlandą. „Tegul būna ir taip. Gotlande aš jau

lai, patyre, kad aš rūpinuosi išvežti šeimą į Palangą, norėdamas pasprukti nuo trečios okupacijos, mane sveikino, tarsi aš jau būčiau gavęs visą išvažiuoti į Švediją. Ne vienas iš jų buvo nuvažiavęs į Palangą patyrinėti reikalų ir grįžo be rezultatų, tačiau nenusimini, žinodami, kad aš, nuvažiavęs ir apsigyvenęs, jų nepamiršiu, visas informacijas suteiksiu. Tą aš jiems ir pažadėjau, o dabar kol kas nėra skubu, ir aš pats pasileiku Vilniuje, tik šeimą perkeliu. Seim galima perkelti bet kur, nebūtinai į Palangą, sakysime į Kretingą, į žvejų kaimus, jei Palangoje pritrūktų vietas. Svarbu turėti kontaktą su žvejais ir su artėjančiais pavojais. Nors dar pavojai kovo mėnesį buvo tolimi, tačiau draugų pagalba pasinaudodamas, susiradau priemones — sunkvežimi — išvežti visą savo šeimą ir turtą į Palangą. Maža turėjau vilties, kad kada nors sugrįžimė į Vilnių. Kovo 4 d., per šv. Kazimiero dieną, aplankę Šv. Kazimiero bažnyčią ir pasimeldę, palikome Vilnių.

Palikti Vilnių buvo labai liūdina, nors mes jame gyvenome nepilnus ketverius metus, bet visą laiką nuo mažens svajojome apie jį. Vilnius buvo žalzda, bet kartu ir pasidžiavimas, ir tikslas. Kad ir dabar per tą trumpą laikotarpį gyvendami, kurio netekime, tikėjimo praradimo, gėdos ir moralės nepaisyme. Tai prieity amžių pasekmės, kurias mums sukūrė filosofai, teologai, ateistai ir kiti žmonijos geradarai — mokslininkai, sulygindami žmogų su gyvuliu. Šioje civilizacijoje kitokio gyvenimo negalime tikėtis. Kas turi jėgą, negalima iš jo tikėtis teisėgumo, gallestingumo ar broliškumo. Jei žmonija pa-

1990 m. balandis

1941 m. birželio 14–17 d. Kaišiadorių rajono gyventojai kartu su kitaliai tremtiniai iš Lietuvos pradėjo savo kančią kelią į Rytus. Tomis dienomis buvo išvežtos 28 šeimoms — 98 žmonės. Visi atsidūrė Altajaus krašte, dauguma vyru buvo atskirti nuo šeimų ir įkalinti, beveik visi jie nebeigržo į savo giminę.

Karui prasidėjus, besitraukdami bolševikai ir parodė savo moralinį veidą. Kaišiadoryste besitraukiančios Raudonosios armijos ir NKVD dalinių kariai įvykdė masines kalinių žudynes Pravieniškėse ir kitose Kaišiadorių rajono vietose.

1941 m. birželio 24 d. Kaišiadoryste buvo sušaudyta Merkinės klebonas ir dekanas kun. Andrius JUKNEVIČIUS (1882–1941). Jo nužudymo vietoje prie geležinkelio paminėkė pastatytas kryžius. Kun. A. Juknevičiaus palaikei palaidoti Kaišiadorių katedros šventoriuje. Tuo pačiu metu buvo nužudytas ir Palomenės klebonas kun. Jonas TUTINAS (1897–1941). Tomis dienomis buvo sušaudyta ir daugiau kačiadoriečių.

Vokiečių okupacijos metais taip pat buvo žudomi mūsų krašto gyventojai: prie kelio iš Kaišiadorių, Ziežmarių, Strošiūnų miške yra masinių žudynių aukų kapas: ten užkasta dauguma Ziežmarių, Kaišiadorių gyventojų, daugiausia žydų tauybės. Nemaža nuždytu žasliuose, prie kelio į Šeibnių, netoli Kruonio ir kitose vietovėse, dar daugiau žmonių sunakinta Pravieniškėse.

Ne mažiau kentėjo kačiadoriečiai ir tada, kai vėl „prasvito Stalino saulutė“. Dar nenutilus karo šūviams fronte, Kaišiadoryste, kaip ir daugelyje kitų Lietuvos vietovių, prasidėjo kova, kūrėsi pirmieji rezistencijos kovoju būriai. Kovali su „miško broliais“ buvo organizuojami vadiniamejai „liaudies gynėjai“. Prasidėjusi kova vėl pareikalavo aukų, jų buvo ir vienoje, ir kitose pusėje. Prasidėjo masiniai arestai, to likimo neišvengė nė vienas kačiadorietis, o 1945 metais vėl vyko tremtinės. Taip metais iš Kaišiadorių rajono buvo ištremta į Permęs taigą 38 šeimoms (106 žmonės).

Tas laikotarpis pareikalavo ir nemažų politinių kalinių aukų: 1944–1953 m. Kaišiadorių rajone negalutiniai duomenimis buvo įkalinta daugiau kaip 170 žmonių, iš kurių 28 buvo nu-kankinti lageriuose, 142 sugrįžo, Liečuose iš jų 34 jau priglaudė giminės žemės kauburėliai, 88 buvusieji politiniai kaliniai dar gyvena Kaišiadorių rajone.

Iš lageriuose mirusiuju yra Gegužinės klebonas, kun. Steponas RUDŽIONIS (g. 1880 m.), suimtas 1946 m. Buvo nuteistas 25 metams kalėti, mirė Vorkutoje. Krivonių klebonas kun. Adolfas STASEVIČIUS (g. 1889 m.), suimtas 1947 m., buvo nuteistas 10 metų kalėti, mirė 1949 m. Vilniaus kalėjime. Lageriuose mirė beveik visi 1931 m. birželio 15 d. ištremti ir įkalinti kačiadoriečiai, o tokiu buvo ne vienas. Tarp tų beveik dviejų šimtų kačiadoriečių politinių kalinių buvo nemaža kūnigų, gydytojų, mokytojų ir kitų inteligentų. Pranas CIBULSKAS (1892–1956), Kalvių klebonas, nuteistas 25 metams kalėti, mirė 1956 m. Kanauinkas Matas CIJŪNAITIS (1886–1955), Žaslių dekanas, suimtas 1946 m., kalėjo iki 1949 metų. Kaišiadorių vyskupas Teofilius MATULIONIS (1873–1962), bolševiku kalėjimuose kalintas 1923–1925 m., antrą kartą 1929–1930 m. kalėjo Solovkų guage, trečią kartą 1946–1956 m. kalėjo Vladimire Mordovijos kalėjimuose, grįžo iš įkalinimo vietos buvo ištremtas į Seduvą

Kaišiadorių kaliniai ir tremtiniai

ir tik mirusiam buvo leista „grįžti“ į Kaišiadorių, palaidotas Katedros kriptoje. Kaišiadorių vyskupijos generalinis vikaras prelatas Juozapas MATULAITIS-LABUKAS (1899–1979) suimtas 1946 m., nuteistas 10 metų kalėti, visus metus išbuvo lageryje iki 1956 metų, 1965 m. konsekruiotas vyskupu, gyveno Kaune, mirė 1979 m., palaidotas Siliujoje. Kun. Jonas MIKUCIONIS (g. 1898), Žaslių klebonas, suimtas 1949 m., kalėjo iki 1955 m. Kun. Zigmas NECIUNSKAS (g. 1912), Kalvių klebonas, suimtas 1946 m., lageryje kalėjo iki 1956 m., grįžęs gyveno Kalviuose, mirė 1976 m. Jį ir mirusį persekiojo Kaišiadorių raudonoji valdžia, neleido vežti jo palaičių automobilinę, kuria buvo davę Kalvių tarybinio ūkio vadovai. Prelatas Bernardas SUŽIEDELIS (g. 1888), Ziežmarių klebonas, suimtas 1949 m. ir nuteistas 10 metų kalėti, iš lajerio grįžo 1955 m., mirė 1967 m. Ziežmariuose.

Kunigas Alionas AZUBALIS (g. 1915) savo kančią kelią pradėjo tą slaubingą 1941 m. birželio 24 d. vakarą, kai jį kartu su kun. A. JUKNEVIČIU. Mi suėmė kariškiai ir nusivarė į geležinkelio stotį, kur buvo komendantūra. Ten iki vėlyvos nakties tardė. Po vidurnakčio varė geležinkelį, netoli Kaišiadorių klijų fabriko į jį šovę, bet nepataikė. Nakties tamsoje kun. A. Azubalis griuvo už krūmo, pasislepė ir taip išliko gyvas. Pokario metais (1954) kun. A. Azubalis buvo suimtas ir nuteistas 10 metų kalėti ir 5 metams ištremimui. Kalėjo Uchtoje, Balchašo lageryje, į Lietuvą grįžo 1959 m., nuo 1953 m. gyvena Ziežmariuose.

Dar tebera gyvas senelis prelatas Stanislovas KIŠKIS (g. 1900). Tik prasidėjus karui, kai vokiečių aviacija Kaišiadoryste apšaudė ešeloną su raudonarmiečiais ir buvo daug sužeisti, kunigas S. Kiškis suorganizavo ju slaugymą ir gydymą. Įkurtose ligoninėje buvo suteikta pagalba daugeliui sužeistų raudonarmiečių, net ir politrukams, nė vieno jis neleidė vokiečiams. O kaip kun. S. Kiškui buvo atsidėkota? Jis du kartus buvo įkalintas — pirmą kartą 1945 m., antrą kartą — 1958 m. iš viso iškalėjo beveik 14 metų Archangelsko, Komijos, Mordovijos lageriuose. Sugrįžo tik 1962 m. Taip jam atsidėkojo tie, kurie buvo išauklėti Internacionalo dvasia... Dabar senelis prelatas kunigas gyvena Kaišiadoryste.

Lagerio duonos teko paragauti ir dabartiniams Kaišiadorių vyskupijos kancleriu prelatui Jonui JONIUI (g. 1912). Jis buvo suimtas 1957 m., kalėjo Mordovijos lageriuose, grįžo 1960 m. Kun. Petras VALATKA (g. 1909), buvęs Paparčių klebonas, buvo suimtas 1946 m., į Lietuvą grįžo 1951 m., daug metų dirbo Kietaviškių klebonu, dabartiniu metu klebonauja Beižonyse, Trakų raj. Kun. Zigmas STANCIUSKAS (g. 1921) 1948 m. buvo ištremtas

iš Krasnojarsko krašto, į Lietuvą grįžo 1956 m., buvo klebonu Palomenėje, dabar gyvena Giedraičiuose, Molėtų raj.

Nemaža kančią teko patirti ir medikams. Iš jų turime tris buvusius politinius kalinius, septynias tremtinius ir devynis, gimusius už Uralo, savo tévų tremties vietoje. Ne mažesnis skaičius yra ir mokytojų, kurie taip pat patyrė Stalino „malonę“, iš jų turime vieną „ledo valką“, 1941 m. ištremtą į Jakutiją. Nemaža ir tokiai pedagogai, kurių gimimo vieta prie Jenisejaus ir Angaros.

Daugiausia kačiadoriečiai nukentėjo 1948 metais, tada buvo ištremta 150 šeimų (492 žmonės), dauguma jų pateko į Krasnojarsko kraštą, Jarcevo rajono taigą. Vien tik Krivlio gyvenvietėje buvo 87 šeimų (290 žmonės) iš Kaišiadorių rajono, beveik visi jie dirbo miško ruošos darbuose. Daug buvo ištremta ir kitaliai — 1949 metais. Tada į gyvuiliusis vagonus pateko 80 šeimų (297 žmonės). Jų tremties keliai tėsesi iki Irkutsko sr., Usolės raj., Žilkino gyvenvietės. Ten atsidūrė 47 šeimoms (130 žmonėj). 1951 m. trémimo metu iš Kaišiadorių rajono buvo ištremta 26 šeimoms (83 žmonės). Jems teko Tomsko srities Kargosoko taigai. Iš viso iki šiol yra įregistruotos 323 kačiadoriečių tremtiniai šeimos (1076 žmonės). Tremties vietose gimė 117 tremtiniai valkų. Savo gyvenimo dienais Permës ir Krasnojarsko krašto taigoje, Irkutsko srityje ir Altajuje užbaigė 207 kačiadoriečiai. 35 mūsų krašto žmonės liko gyventi už Lietuvos ribų. Dauguma jų gyvena Krasnojarsko krašte. Į Lietuvą grįžo 951 tremtinys ir jų valkų, iš sugrįžusių — 267 jau priglaudė giminėjimė, 288 gyve-

na Kaišiadorių rajone, o 396 žmonės iškūrė kituose Lietuvos miestuose ir rajonuose.

Iki šiol Kaišiadorių tremtinį Taryboje jau užregistruota beveik du šimtai politinių kalinių, 28 iš jų mirė lageriuose, 142 sugrįžo į Lietuvą, iš jų 34 mirė Lietuvos. Siu metu Kaišiadorių rajone gyvena 88 politiniai kaliniai, kiti apsigyveno kituose Lietuvos rajonuose.

Kaišiadoryste priglaudė nemaži tremtiniai ir politinių kalinių, atvykusiu čia gyventi iš kitų Lietuvos vietovių. Tokių čia yra 137 tremtiniai ir 51 politinių kaliniai, čia gyvena nežamai ir buvusiu tremtiniu valky.

Kaišiadorių rajone labiausiai nukentėjusi yra Palomenės apylinkės: iš čia buvo ištremtos 74 šeimos (259 žmonės), daugiausia iš jų mirė tremtyje — 59 žmonės. Politinių kalinių iš čia taip pat buvo daugiausia — 47 žmonės. Mažiausiai nukentėjo Nemaitonių apylinkė — ištremta 15 šeimų (40 žmonės), iš Kietaviškių apylinkės ištremta 20 šeimų (85 žmonės). Panašus santykis ir politinių kalinių (5 ir 6 žmonės). Daug nukentėjusių buvo iš Kruonio apylinkės. Ypač nukentėjo Svirpionys, Pašūliai (Palomenės apyl.), Darsūniškis (Kruonio apyl.) ir Kaugony bei Civiškių kaimai (Paparčių apyl.). Ten gyveno beveik vieni „liaudies priešai“. Didžiausia tremtiniai šeima (9 žmonės) buvo ADAMKEVIČIŲ šeima iš Prazariškių kaimo Žaslių apyl. Ši šeima buvo ištremta 1948 m. ir atsidūrė Krasnojarsko kr. Jarcevo raj. Šerčenkos gyvenvietėje. Didelė buvo ir tremtiniai GUŽDINSKIŲ iš Pakertu km. šeima — 8 žmonės, SLIUZŲ šeima iš N. Slabados km. (Ziežmarių apyl.), buvo ir tokiai šeimų, kurių sudarė tik vienas žmogus.

Pati seniausia tremtinė buvo BLIUJIENĖ iš Sen. Kietaviškių, ja i vagoną 1948 m. įgrūdo, kai tai buvo 112 metų (g. 1836), ji buvo vienintelė akla. Jauniausia tremtinė buvo Janina TERVIAITĖ ir Danutė MORKUNAITĖ, jos abi gimė gyvuliname vagone, tremiant tévus 1949 m. iš Kruonio apylinkės.

Dabar Kaišiadorių rajone gyvena 343 tremtiniai, tarp jų turime ir vienintelę, kuri tremti pradėjo 1941 m. iš Anykščių. Tai Kaišiadoryste gimusios ir užaugusios Soltjos ANTANAVICIUTES-LASKAUSKIENĖS dukte Almutė LASKAUSKIETĖ. Ji su mama ir sesute (tėvelis buvo nuo šeimos atskirtas), buvo ištremta į Altajaus kraštą, vėliau vėl buvo tremiamos prie Laptevų jūros, į Jakutijos ATSR. Ust-Janos rajoną, Krestų gyvenvietę. 1956 m., grįžusi į Lietuvą, apsigyveno savo mamos tévškėje — Kaišiadoryste. Be tremtiniai, šiuo metu Kaišiadorių rajone gyvena ir 119 politinių kalinių, 52 tremtiniai valky.

Tremtyje mirė 207 kačiadoriečiai, daugiausia jų liko Krasnojarsko krašte, praėjusias metais buvo parvežta ir palaidota Lietuvos dyvilkos tremtinų palaičiai. Daug palaidojimo vietu nežinoma, ypač 1941 metų tremtiniai. Kaišiadoriečiams, kaip ir visai mūsų Tėvynėi Lietuval, teko sunki dalia. Jų kančią ketėjo per tą pačią tremtį, per tuos pačius lagerius, kaip ir kitų Lietuvos žmonių. Jų kančios šančiai apdatnuojamos tremtinų daile, jų atsilmimai išleka knygų puslapiose.

Vincas LOZORAITIS
1990 m. kovo 4 d.

Lietuvos partizanų keliais

Džiaugiuosi, kad „Tremtinys“ prabilta apie Lietuvos pokarių partizaninį judėjimą. Gal skaitojojus sudomins ir mano žinios šia tema. 1949 m. vasario mén. kaime tarp Baisogalos ir Radviliškio įvyko paskutinis Lietuvos partizanų vadų suvažiavimas. Dalyvavo apie 10 žmonių: Pietų srities vadai A. Ramanauskas-Vanagas, Vakarų srities vadai Žemaitis-Vytautas, iš Rytų Lietuvos — Šobaila-Mierainis, atsakingas už spaudą ir propagandą. Mierainis turėjo du pavaldžius skyrius: Politinių skyrių (viršininkas Naktis) ir Visuomeninės skyrių (jam vadovavo Vytenis). Zemaičių-Vytautui su teiktas generolo laipsnis, jis išrinktas Lietuvos „prezidentu“. Vanagui su teiktas pulkininko laipsnis, jis išrinktas vyriausiuoju ginkluotųjų pajėgų vadu.

Įkurtas mėnesinis Vyriausybinių žurnalas „Prie rymančio rūpintojėlio“. Ėjo nuo 1949 m. iki 1953 m. Žurnalo dailininkas — Laurynas Mingėla, partizanas, veikė „Prisikėlimo“ apygardos vadasis Žvainys. Zemaičių-Vytautui su teiktas generolo laipsnis, jis išrinktas Lietuvos „prezidentu“. Vanagui su teiktas pulkininko laipsnis, jis išrinktas vyriausiuoju ginkluotųjų pajėgų vadu.

Suvažiavime nutarta Pasipriešinimo sąjūdį padavinti Lietuvos laisvės kovotojų sąjūdžiui (LLKS), baigtis centralizacija, be to, numatytis tolesnių kovos tikslai, sudarytas generalinis štabas. Jo viršininku paskirtas Žygimantas (buvęs pirmasis „Prisikėlimo“ apygardos vadas, vėliau

status ir kt.). Suvažiavime nutarta užmegzti ryšį su užsieniu. Tai sutiko padaryti Vanagai ir du LLKS dalyviai — Mažylis ir (antrojo slapyvardžio neatmeniu). Sie Lietuvos igalioti partizanai laimingai nuvyko į Ameriką, susitiko su VLIK'o pirmininku ir įteikė jam suvažiavimo nutarimus. Amerikoje įvyko VLIK'o posėdis, kuriame pripažinta Laičiųjų Lietuvos vyriausybę (veikianti Tėvynėje okupacijos sąlygomis). Pasintinėjai laimingai grįžo į Lietuvą ir parvezė VLIK'o posėdžio nutarimus.

Po suvažiavimo galutinai centralizuota LLKS. Numatyta veikti daliniais, rinkti žinias. Apie kiekvieną žuvusį būdavo rašomas raportas, užpildomas spec. formos ir perduodamas centriui (iek ištremta, iek žuvusių ir t. t.) Kova įgijo kitas formas, bet tikslas liko tas pats — kovoti už nepriklausomą Lietuvą.

Vytautas BUTVILAS

1990 m. balandis

Serapinas KITKAUSKAS

Himnas Tėvynėi

*Didinga ir graži esi, Tėvynė,
Pušynais, ežerais ir vingiais Nemuno,
Vaikų Tau gėlių nupyniau,
Nusilenkiau ir pagerbiau su nerimu.*

*Mano tėvų, mano vaikų gimtine,
Žavėjai daugeli ne vienu reginiu,
Davei Kernavę, Punią, Trakų pilį,
Ryto rasas, javų laukus, rugiagėles.*

*Išvaikščiojau, pievų takus pramyniau,
Tu man brangi, tyra kaip ašara.
Buva tremty, tikėjau, neapvylei —
Atgal sugrižti kelius atsekiu.*

*Paliki ir toliau tarytum pasakoj,
Jamžinus didingą savo praeitį,
Kvepėk duona rugine ir prakaitu —
Neleisiu nlekom Tavę žeminti.*

1985.X.10

Zigmas PAVILIONIS

Troškimas

*Nors jau ne kartą šaltas peilis
I sielą smigo man, tačiau
viltis, kurią atspindi eilės,
Širdy rusena dar karščiau.*

*Nejaugi debesys, prislėgė
šią žemę, neišsklaidys?
Nejaugi, primesta per jégą,
ilgai dar tėsis ši naktis?*

*Tegul visi, kurie prisiekę
išlikti, kol tauta gyvuos,
Širdy išlaiko vieną siekį —
sugrižti į žemę Lietuvos.*

*Viltis dainuoja, tu klausaisi,
ir skliaudos ūkana slogi,
kai pro nakties tamšiausią skraistę
šviesos jau properšas regi.*

*Nors jau ne kartą šaltas peilis
žudyti bandė troškimus,
viltis, kurią atspindi eilės,
nuo pragaisties sulaiko mus.*

Regina JANUSKEVICIUTĖ-JONAITYTĖ-MEDVEDEVA

Aš vėl sugrižau į Tėvynę

*Aš vėl sugrižau į Tėvynę,
Prie smėlėtų Nevėžio krantų,
Tai leiskit priglausti krūtinę
Prie žydičių pievų, laukų.*

*Vaikystę ir vėl primena mano
Pušynų ir rūtų kvapai,
Baltos alyvos prie namo,
Senųjų bažnyčių varpai.*

*Leiskit man pabučiuoti gimtinę
Ir baltus krantus Palangos,
Leiskit man atsiklaupť prie šaltinio,
Atsigerti vandens Lietuvos.*

*Senas malūnas prie šilo
Samanotais man moja sparnais,
Iš tolo mane jis pažino,
Ir aš jam dėkinga už tai.*

*Bet skausmas širdy nenurimsta,
Ištuštėjo gimtieji namai —
Mūsų broliai, tėveliai negrižta,
Tik pražiūgta vaikai.*

*Sibire jų kauleliai supuvo,
Ne kiekvienas jų kapą suras,
Nulenkit jiems galvas, lietuvių,
Ir uždekit jiems žvakutes...*

*Aš vėl sugrižau į Tėvynę
Prie smėlėtų Nevėžio krantų,
Kad rūtų vainiką nupinčiau,
Nuvežčiau prie tėvo kapų.*

Toli nuo Tėvynės

Man paliko draugu
Tiktai vien ilgesys.
Kas atvers, atdarys
Man į laisvę duris!
(L. Puniskienė)

Buvo 1953 metų vasara. Vežė kažkur į tolimą, nežinomą, gal mišri žadantį kraštą bildėdami vagonai. Pro grotomis apkaltus langus veržesi saulės spinduliai. Traukinys lėkė per svetimus laukus, širdžiai nemielius, tuščius, artėdamas prie Uralo kalnų. Retkarčiais pakeldavau galvą nuo vagono lentynos. Stalga — pro langą įmestelėjo balta ramunė laukas.

Kodėl suspudė širdį? Ramunes man priminė toli pelikusią gimtąją šalį. Mintyse praslinko visas gyvenimas: vaikystė, mokslo dienos, darbas mokykloje. Ir lyg tos balto ramunes nulinavo mokiniai galvos. Kur jie? Standien jau abiturientai, bet į gyvenimą jų neišlydėsi.

Priglaudžiau galvą prie kietos lentynos, ir pasipylė skausmo ašaros. Menkutė moldavės vienuolės ranka glostė mane ir ramino.

O vagonai vis bilda ir bilda. O kur nubildėsi? Ką žada man Sibiro žemė, kurioje tiek senolių knygnešių tremtyje vargo ir mirė.

Kellionė tėsėsi etapu. Kulbyšovo priemiestyje apšepę persiuntimo kalėjimas su specifiniais kvapais, blakėmis, neduodančiomis sumerkčių akių, ir vėl kelionė — į „pažadėtają žemę“.

Aukštū pilki Uralo kalnai, Celiabinskas. Visur pasitinka ir palydi ginkluoti sargybiniai, veža „varanokas“. Ir elini „apsaugota“, elini automatiškai, nežinodama, kas laukia, kur tave dės, ką su tavim padarys.

Traukinys pralėkė Omską, Tomską ir pagaliau — Novosibirskas. Aplūžę pastatai, įprastas ūžesys ir triukšmas. Kalėjimo zonoje pusiau laisvi valkštū kriminalinių kalinių.

Mus, politines, įkurdiuno vienoje neužrakintoje kameroje. Džiaugėmės tuo „laivsu“ gyvenimu, nežinodamos, ką jis mums žada. Mes tik dvi lietuvalitės, daug pagyvenusių, nemokančių né žodžio rusiškai vokiečių, vienuolės moldavės, ukrainietės, latvės, estės. Visas internacinalas.

Prabėgo kelios dienos. Atėjo vienas vakaras, balsusis vakaras, kokio nemačiau né pačia me siaubingiausiai filme.

Nakčiai mus užrankindavo. Ruošėmės mlegoti. Mes, lietuvalitės, mlegojome greta moldavių, su kuriomis gerai sugyvenome.

Pasigirdo trenksmas į duris. Nukrito spyna. I kamerą išveržė būrys peilių ginkluotų kriminalinėlių. Tuoj pat nukrito lemputė ir tamsoje pradėjo orangas. Klyksmas, šauksmas, prievarčiamų moterų dejavimas.

Mudvi instinktyviai, nusiliugėme prie moldavių. Jos skubiai per vilko mūs vienuolių rūbais, priglaudė tarp saves. Pasirodo, nors ir į laukinius žvėris pavirė, prievertautojai nedrėjo liesti vienuolių. Jos žegnojos, garsiai moldaviškai meldėsi, o mes glaudėmės prie ju, apsipylusios prakaitu, pusiau apmirusios iš siaubo, matydamos, kas dedasi žemutinėse narų lentynose.

I jokius pagalbos šauksmus niekas neatsiliepė, neatėjo prižiūrėtojai. Tink tada, kai jau kamera ištuštėjo, pasirodė gink-

luoti ir su šunimis mūsų sargai. Pasirodė, kai jau buvo po laiko, kai jau jie buvo neberekalingi.

Kažin ar tik ne jų pačių buvo suorganizuotas „paslinkominius“? Juk mes, politinės kalinių, beteisés.

Po tos baisiosios nakties — medicininis patikrinimas. Daugelis buvo aprėstos venerinėmis ligomis.

Po to kiekviena ateinanti naktis baugino. Stengėmės nenakvoti kameroje.

Mes, Pabaltijo merginos, elidavome nakčiai dirbtį į virtuvę. Ten dirbo irgi kriminaliniai, bet jų dauguma buvo pagyvenę ir dar nepraradę visiško žmoniškumo. Vos išgirdė triukšmą, liepavo mums slėptis katiluose, sandėliuose. O jeigu nesupradavome, paprasčiausiai sakydavo: „Aš su ja gyvenu...“ To pakakdavo.

Kartais elidavom plauti ligonių palatų ir koridorų, dantis sukanusios klausydavomės pagal „jmantriausų“ repliką. Ligonių ūkvėdys — latvis (taip pat kriminalinis) darbams imdavo tik latves, lietuves ir estes. Nakčiai mus visas suleisdavo į sandėli, o ryta grįždavome į kamerą.

Taip tarp gyvenimo ir mirties praleidome nemaža dienų ir naktų, kol atėjo „išsvadavimas“, išvežimas į Krasnojarską, o iš ten — į Talšeto lagerius.

Sunku išvalzduoti bent dalelę to, kas ten dėjosi. Panieka, pažeminius, sutrypimą visoto, kas žmogiška ir šventa — tokia buvo politinių kalinių dalia Sibiro miškuose.

Pirmasis sluntinis iš tėvų namų. Paėmiau į akmenis sušalusius kelis tėviškės sodo obuolius... Jie man priminė tėviškės sodą... Skausmo ašaros laistėmamos sudėlus dalkus.

Kas ryta, vos prašvitus — rikiuotė prie lagerio vartų ir kellenė į mišką darbams. Lydi ginkluoti sargybiniai su šunimis. Jie galla tave nušauti, kaip „mėginus pabėgti“ ir liksi amžino šalo žemę. Nuo šalčio stingsta rankos ir kojos. Vakare vėl patikrinimai, rikiuotė, keliais valandas trunkantis skalčiavimas.

Po kurio laiko vėl atgal per persiuntimo kalėjimus į Lietuvą. Gal per mažai tų duotujų 25-erių metų? Gal dar pridetų?

Buvo Naujieji metai. Naujieji 1954-ieji metai.

Ir tada aš buvau žmogus. Už kelių spynų, už daugybės nuagarų, purvinoje ir nešvaroje kameroje, pačioje Maskvoje — garsiajame Raudonosios Pres-

nios kalėjime.

Kamera didžiulė didžiulė iš lentų sukalė ištisiniai narai, aučiauti, ranka nepasiekiami. Prie jų kopėčios, kad galėtum užlipti į antrąjį aukštą. Ištaisau pačiam narų kampelyje su kitomis lietuvaltėmis — kriminalinėmis. Pilna kamera baistaujais balsais staugiančių vagilių: išsitaustiravusų, išsidažiusių, purvinų ne tik iš storės, bet ir iš vidaus. Manosios mergaitės bežliai glaudžiasi prie manęs, tarsi leškodamas užtarimo ir prieplaudo. Deduoši rami, nekreipiant dėmesio į staugiančią gaują. Tyla, nesikišimas — vienintelė priemonė išlikti gyvai.

Taip laukiau Naujuųjų metų. Pašeliškas, beprasmis arba pačios klaikiausios prasmės dainas rékė tos, dar vadintinos žmonėmis, vagilių. Ir tų dainų spiegimas skrido visame milžiniškame kalėjimo pastate. Kažkokas laukinis nerimas veržesi širdin. Zengė Naujieji metai. Ką dabar veikia namiškiai? Jeigu bent vienas patektų šial čia pas mane, kažin, ar nešprotėtų. O aš gyvenu. Reikia gyventi!

„Buva dora mergaitė“, — pradeda pasakoti savo slidžiojo kelio pradžią viena iš tos gaujos — Zenia. Gyveno ji pas tėvus rami ir viskuo aprūpinta, mokėsi. Vėliau Kaliningrade, būdama pas seserį, susidėjo su vienu vyriškiu iš vagilių gaujos. Kelio atgal neliko: mirti arba eiti su juo. Nuėjo. Pradžioje paprastas apmokymas vogti. „Drebėjo ir širdis, ir ranka, kai pirmą kartą ją ikišau į svetimą kišenę“. — dėstė Zenia. „Vėliau pripratau, ir kita keliai man jau nėra, aš — vagis ir tuo didžiuojuosi“. — baigė savo liūdinę istoriją mergaitė.

O ką aš padarau? Ką apvogau, ką nužudžiau? Už ką turia būti kartu su tomis gyvenimo atmatomis, kurių gyvenimas beprasmis, klaikus ir šlykštus? Kartu su jomis laukiu Naujuųjų metų, klausaujų jų šlykštū dažnų, girdžiuojau jų nepavydėtinas istorijas. Jos net didžiuojuosi savo supuvusiu gyvenimu: vagystėmis, žmogžudystėmis, jų pagalčių kitiems suteiktomių kančiomis, padarytomis skriaudomis.

Visos nešlojame tą patį vardą — kalinę. Aš — kalinė, laikinai gyvenimui miręs žmogus. Bet tas, kuris tik prisikėlimu — prisikels. Ir aš prisikelsiu — grįšiu!

Tegul staugia laukinius balsais tos šiukšlės, tegul jų živilginių man miri žada, aš prievalu gyventi ir gyvensiu!

Liuda PUNISKIENĖ

1990 m. balandis

TREMINTINYS

6

LIETUVOS ŽYDAI SIBIRE

Dr. Dov Levin parašė straipsnį apie žydų grupę, deportuotą iš Lietuvos į šiaurės ašigalio sritį, ir išspausdino Izraelio laikraštyje „Rodina“ 1982 01 26. Pateikiamas su trumpintu vertimą iš rusų kalbos, jis parengė inž. P. Lelis.

1941 m. birželio mėnesį, sevaltę prieš Hitlerio invaziją į Rusiją, sovietai vykdė masinius gyventojų suėmimus nesenais prie Sovietų Sąjungos prijungtose vakarinėse srityse.

Suimtuosiu gretose buvo gana daug žydų — buvusių pirklių, rangovų, krautuvininkų, sionistų veikėjų ir aliai inteligenčius. Suimtuosius laikė kalėjimuose, o jų žemės trėmė į Sibirą. Vieną Lietuvos žydų grupę po ilgų suimtinėjimų Altajuje nuteirė prie Lenos upės žiotių (prie 72 lygiagretės). Toji sritis priklausė Jakutijos ATSR.

Nors tas naujasis kalėjimas buvo „be grotų“, bet jame būtė sniego pūga, šaltis siekė 50 laipnių, beveik visus metus viešpatavo arktikos naktis. Ten tundros žemės sluoksnis vos 20—30 cm, o giliau — amžinas žalias. Trumpą vasarą ant plono žemės sluokseno auga tik samanos ir galiai. Su kitais rajonais susisekiama triškert per metus atpleukiančias jūrinias laivalis.

Iš Dievo ir žmonių užmirštą kraštą 1942 m. rugpjūtį mén. kelionis baržomis sovietai atvežė ir išmetė į krantą 200 Lietuvos žydų, anksčiau gyvenusiu Altajaus krašte. Kelionė truko du mėnesius. Tai tremtinius labai išvargino. Jie klausinėjo palydovų, kodėl jų iš karto

nenuvežė į vietą. Vieni aiškinėno, kad sovietų valdžia nenorėtėti Lietuvos tremtinį, nes Amerikos žydai reikalauja juos nusiųsti į JAV. Kiti tvirtino, kad tas jų siuntinėjimas pasibaigs, ir jie bus išsiųsti į Palestīnā. Pagaliau paaškėjo, kodėl jie čia atsusti: sovietų krašte trūksta maisto!

Tuo metu Ukraina, Gudija ir kiti derlingi Rusijos rajonai buvo vokiečių okupuoti, o vandeningose Lenos žiotyse buvo daug žuvies, tiki trūko darbo rankų. Juos čia ir atvežė dėlto, kad jų darbas beveik neapmokamas, o išlaikymas valstybei nieko nekeliauojas. Juos išmetė ant Bykovo iškyšulio, kur nebuvu jokių trobesių, išskyrus du senus barakus administracijai ir sandėliui.

Nieko daugiau žydams nelli — reikėjo imti sunkaus, neįprasto darbo ir primityviomis priemonėmis gaudyti žuvius po ledų... Sunkiausias darbas — pramušti dviejų metrų storio ledė dvj eketes, 25 metrų atstumu vieną nuo kitos, ilgomis kartimis pro skyles įverti storą lyną ir prie jo prikrėti tinklus. Paskui darbas lengvesnis — kasdien ištrauktų tinklius su žuvimis ir vėl sumesti tinklius po ledų. Dirbo jie grupėmis.

Pakeitė „produkciją“ buvo nustytas papildomas atlyginimas už „akordinį“ darbą. Nors žuvies buvo pagaujama daug, po ledų ji buvo labai riebi, bet atlygindavo už darbą labai menkai — vos užtekėdavo nusipirkti dieninę duonos normą — 400 gramų. Svarbiausias maisto produktas, žinoma, buvo žuvis, bet ir jos neleidavo daug valgyti, nes visos sugautos žuvys, šiek tiek palikus maistui, turėjo būti tarpusavyje tik žydų (jidi).

Neapsakomas džiaugmas apėmė žydų žvejų kaimelį, kai iš rusų mechaniko, kuris turėjo radijo imtuvinį, sužinojo, kad Palestinoje įsitelgė atskira valstybė — Izraelis. Džiaugsmui nebuvo galio, nes tie Bykovo iškyšulio gyventojai laikė save naujos valstybės dalimi. Per daugelį metų buvo stengiamasi gauti leidimą palikti Jakutiją ir sovietų rojų. Pagaliau šios svajojės ir pastangos išsiplidė. Dauguma Bykovo iškyšulio gyventojų dabar gyvena Izraelyje.

vo pačių pastatytose iš karčių, samanų ir žemės. Galima išsiaižduoti, kaip ten reikėjo gyventi žiemą.

Daugma tų žydų jurtų buvo sutelktos į vieną vietą, kuri pusiau juokais, pusiau rimtais buvo vadinama „Erec Izrael“, t. y. Izraelio valstybė.

Specifiniai tremtinį bruožai, tradicinis žydų gyvenimo būdas, bendras likimas visus jurtų gyventojus jungė į vieną kolektyvą. Tai priminė tipišką Lietuvos miestelių, sionistiško atspalvio, su jo gyventoju prisirišimiu prie Toros, Talmudo ir senoviško judaizmo.

Vienoje didesnėje jurtoje buvo įrengta sinagoga, kur žydai meldėsi. Net ir jaunimas, kuris anksčiau buvo nutoles nuo tikybinių pareigų, atsidavo į tą sinagogą. Ten buvo įventėmos žydų įventės Rođ-Adam, Teismo diena, Purim. Daugelis žydų įstadieniais nedirbo. Mirusius laidotojo pagal žydų tradicijas. Norėdami suteikti tam gyvenimui išviesesnį atspalvį, koks jis buvo anksčiau Lietuvoje, vieni žydai, net ir jaunimas, kalbėjo tarpusavyje tik žydų (jidi).

Neapsakomas džiaugmas apėmė žydų žvejų kaimelį, kai iš rusų mechaniko, kuris turėjo radijo imtuvinį, sužinojo, kad Palestinoje įsitelgė atskira valstybė — Izraelis. Džiaugsmui nebuvo galio, nes tie Bykovo iškyšulio gyventojai laikė save naujos valstybės dalimi. Per daugelį metų buvo stengiamasi gauti leidimą palikti Jakutiją ir sovietų rojų. Pagaliau šios svajojės ir pastangos išsiplidė. Dauguma Bykovo iškyšulio gyventojų dabar gyvena Izraelyje.

Tėviškės žiburiai, 1982-03-18,
Nr. 12 (1675), p. 5

● PO TO, KAI RAŠĒME ● PO TO, KAI RAŠĒME ● PO TO, KAI RAŠĒME ●

PIRMOJI PAŽINTIS

medžio, o dviratį — prie kito. Prie manęs pasilioko tik vienos stribas, pasirodo, tai buvo dabantinis Lenino kolūkio pirmyninkas soc. darbo didvyris Kostas Glikas. Kiti stribai dingo. Glikas atsigulė aukšteliinkas, veidu į mane, už diržo turėjo pliką naganą ir rusišką automatait. Nuo manęs jis buvo gal už 20 metrų. Pamačiau, kad esu išprovokuotas ir galvojau bėgti į egliną, gal nespės nušauti. Kol galvojau, atėjo gauja rusų kareiviu su taip pat stribais. Mano kelinį diržu surišo man tankas už nugaros, éme važinėtis mano dviračiu. Paskui apstojo su automatais ir varėsi link Paluobių, sakydam: „Pagavom banditą“. Nusivare pasto pat kaimo gyventoją Maskvyti, kur malūnas (sodyba ir malūnas, nors jau be sparnų, bet dar stovi). Pasodino vidury. Kieimo ant žemės ir pastatė du rusiukus mane saugoti. Gal po valandos atvažiavo „studebekeiris“, mane pasodino kėbule ant grindų. Atnirado ir 4 iš mane išprovokavusių stribų, kurie susėdo ant suolių. Tarp jų mačiai, nors tada nepažinau, Gliką ir Orentą. Sargybiniai buvo 7. Nuvežti į Griškabūdį, į tą baltą mūrą, kur visus kankinėdavo, darbar ten internatas. Ivarė į priesata, kur jau buvo apie 60 vyrų. Baisus kvapas, viską reikia daryti viešai, atsisesti neįmanoma, karšta. Nepraejus nė 2 val., mane išvedė tardymui į antrą aukštą. Ten buvo 5 vyrų, tarp jų — Glikas ir kitas provoka-

torius, jau uniformuotas su 3 žvaigždutėmis. Pradėjo tardyti. Ant palangės pastatė patefoną ir paleido pilnu garsu. Pirmiausia paėmė už plaukų ir pradėjo sukti, paskui partrenkė ant grindų ir émė mušti gal kabelio gabala. Pradėjo klausinėti tokius dalykus, apie kuriuos nieko nežinojau. Vieni laikė prispaudę rankas, kiti kojas. Norėjau pasukti galvą į kairę ir pažrėti, kas taip skaudžiai laiko prispaudęs kairį petį prie žemės ir už plaukų laiko galvą. Siaip taip kryptelėjau ir pastebėjau tą patį stribą, kuris manė saugojo miške. Petį spaudė koja, apauta rusišku „kerzavu“ batu. Tai buvo Glikas. Kiek jis mane mušė — nežinau. Kai pasukau galvą, tai trenkė į žemę, ir pasipylė kraujas per nosį ir burną. Mušant praradau sąmonę. Per pylė vandeniu. Per kitus tardymus Glikas nemušė. Jis buvo vertėju. Siaip mušdavo per visus tardymus. Daugiausia mušė tas leitenantas iš Šakių — Orientas. Tai jis pramuse kairės ausies būgneli, kabelliu prakirto 5 žaizdas pilve, nuo kurių randai tebéra ir dabar. Užgijo jos be jokios medicinės pagalbos Griškabūdžio kamerioje. Griškabūdžio kelėjimo kamerioje, tam balsiam utelyne, varge ir baimėj išbuvau apie 6 mėnesius. Mačiau suimtą ir téte, bet jo nesutikau iki šios dienos.

Užraše
Juozas BAZILIAUSKAS

PRAEITIES ŽAIZDOS

Sunkiai gyja istorijos peripetių žaizdos. Viena jų — tautinių mažumų santykiai. Toks gyvenimo dėsnis: įžeisti vienas kitą lengviau negu susitaikyti.

Imperialistinės valstybės stengdamos primesti savo valią okupuotiems kraštams, pirmiausia siekia pakirsti tų kraštų gyventojų vienybę. Dažniausiai kiršinamos tautinės mažumos. Taip okupantams lengviau „nuskriaustuosis“ paleikti savo tilkslams. 1940 m. bolševikai, prisidengę klasų kovos ir internacinalizmo skriaiste, siekė suprišinti vietas gyventojus ir sukurti „vieningą“, terroru ir baime paremtą imperiją. Vokietijos fašistai, imperialistinius tilkslus pagrindę rasistinė teorija, suskirstė pasauly taujas į išrinktinius, laikinai pakentiamas ir pasmerktas. Ir vien, ir kiti okupantai be gyventoju pagalbos neišsiverte.

Vokiečiai stengesi Lietuvoje sukelti antižydų nuotaikas, pasinaudodami lietuvių ir žydų nesutarimais. Žydų tautinė mažuma buvo neatskiriamai Lietuvos respublikos dalis. Nepriklausomybės kūrimosi laiktarpiu lietuvių prekybininkų nebuvo. Žydai, émęsi prekybos, pagyvino valstybės ekonomiką, padėjo okupaciją nuanantam kraštui kilti į grūvėlių. Ant vertus, nereikia užmiršti, kad jaunai Lietuvos respublikai trūko gydytojų, advokatų, mokėlininkų. Savo patirtimi ir žinios žydai daug prisdėjo ir prie nacionalinių kadrų ugdymo. Prisiminkime ir mūsų pramonės raidą. Pasinaudojusi žydų kapitalu ir jų sugebėjimais, per trumą laiką Lietuvos pasiekė nemažą laimėjimą. Žydų pozityvaus indėlio į mūsų nepriklausomą gyvenimą paneigti negaliama.

Tačiau kiekviena tauta skirtiasi ne tiek savo šnekamaja kalba, kiek tos tautos žmonių psychinių savybių visuma — charakteriu, pasireiškiančiu jos veiksmai, elgesiu. Tautinis charakteris formuoja amžių bėgyje priklausomai nuo geografinės, politinės ir ekonominės padėties, nuo bendravimo bei santykiai su kitomis tautomis. Jeigu kartaais tarp lietuvių ir žydų iškildavo nesusipratimą, tai jie pasireikšdavo kaip skirtingų tautinių charakterių išdava. Tokie reiškiniai daugiau ataugau valstybėje yra neišvengiami. Žinoma, svarbu, kad jie netaptų antagonistu.

Negaliama nutylėti, kad tarp lietuvių ir žydų buvo ir juodų dėmių. Nepasitarnavo jų santykiams 1938 m. Klaipėdos kraštą kai kurių žydų laikysena, kai jie, rinkdami vietos valžią, balavo už vokiečius, atvirai siekančius atplesti Klaipėdos kraštą nuo Lietuvos.

Dar bologesnės įtakos lietuvių ir žydų santykiams turėjo 1940 m. įvykiai Lietuvoje. Paprastai sunkiai valstybei momentais prieš kolaborantų neįmanoma išvengti. Nuo išdavikų né viena tauta néra apdrausta, tačiau kai joje didelis procentas tokius talkininkų, šešelis krinta visai tautai. Tokia gyvenimo tik-

rovė — ką pasési, tą ir pjausi. Lietuva žydams buvo ne tik gyvenamoji vieta, bet ir jų tévynė. Tad keista ir gaila, kad nežaža jų dalis ne tik propagavo Staliną-Lenino idėjas, bet ir aktyviai padėjo medžioti lietuvių patriotus, juos tremti ir samoningai naikinti. Žinoma, būtų naivu ir neteisinga kaltinti visą žydų tautą už to meto stalinizmo padarinius. Man pačiam teko sutikti žydų, kurie atvirai smerkė savo tautiečių elgeseną Lietuvoje. Negaliama visas lietuvių nelaimės kategoriskai prisikirti tautinėms mažumoms — žydams ir rusams.

Ne vienas ir lietuvis susipečė nekalty žmonių krauju. O kiek rašytojų, skulptorių, dailininkų negalejo atsidžiaugti Stalino seulės žilumą. Jie varžosi tarp sevių, kad tik daugiau akumuliuotų naujo „izmo“ spinduliu. Kaip parode karti priešais, ne visada pasitarnauja sunkūs, kritikūs valstybės pergyvenimo momentais tautos vieningumui ir ypač harmonijai su joje gyvenančiomis mažomis tautomis. Be abejio, negaliama atskiru asmenų nusikaltimus tapantini su tauta.

Lietuvių jokiu būdu nesutiko su vokiečių politika, siekianti sunaikinti žydų tautą. Tai buvo pati žlauriausia, blykščiausia dvidešimtojo amžiaus barbarybė. Vokiečiai tikėjosi, kad žydų padarytos skriaudos lietuviams taps nesulaikomu kerštu, o kur vyrauja kerštas, ten teisėtumui vietas nėra. Pirmiausia lietuvių siekė — atkurti valstybinį teisėtumą. Be abejio, asmenys, nusikaltę nepriklausomos Lietuvos įstatymams, buvo patraukiami į atsakomybę. Net pirmosiomis karo dienomis, kai daugelio gyventoju širdyse degė keršto aistros, dažniausiai buvo išlaikytas šaltakraujišumas, nes lietuvių partizanų aktyvistų gretas dažniausiai sudarė doras jaunimas, kiles iš kaimo, kurio morale paremta krikščionišku auklėjimu. O ji nepateisino žydynių. Todėl nacistinė vokiečių valdžia negalejo suprasti mūsų požiūrio į žydų tautą, kuri, anot jų, yra visų žemės socialinių neteisibyų kalininkė ir už tai privalo atsakysti. O lietuviams buvo ne suprantami rasistinė ideologija paremti nacistinių įstatymų.

Mes savo kalliu patyrėme, ką reiškia tautos genocidas. Tūkstančiai mūsų geriausiu sūnū ir dukterių buvo pasmerkti kalėti, ištremti į tolimąjį Sibirą vien už tai, kad buvo sąžiningi, mylėjo savo kraštą, tévynę. Todėl lietuvių tauta pasmerkė mašinų žydų žydymą. Ne vienas lietuvis, gelbėdamas žydus — pažiūstamas ir nepažiūstamas nuo mirties, rizikavo savo ir artimųjų gyvybe. Vokiečiai, kaip ir kiti okupantai, negalėdami įtikinti bei palaužti vietos gyventojų nusistatymo, griebési visuomenės padugnių pašlaugu. Okupantams tai ne naujiena — 1940—1941 metais ir stalinistai be jų neisiverte — dar labiau jų pagalba pasinaudojo.

Liudas DAMBRAUSKAS

MANĘS TEGU NEATSIPORAŠO

Perskaite 23 d. „Vainiškų laikraštyje“ L. Daugėlės rašinį „Lelias 18 1946 m.“, susitinkau su buvusiu politiniu kaliniu, tuo metu gyvenančiu Prienų seneliu invalidų įstaigose, tame rodinyje minimu Stasliu Naudžiūnu. Štai, ką jis papasakojo:

„Buave partizanų ryšininku. Niekada neu turėjau jokio ginklo, nė karto nedalyvau jokioje operacijoje, todėl net karto, net nekakto žmogaus neu nužudės. Esu reabilituojamas, tiki norėtus, kad bent jau šiuo metu komunistinis lelkraštis radytų tiesą“ — užbaigė savo pasakojimą S. Naudžiūnas.

Balys DAVIDAVICIUS

Ilustracija. Kalp žinia, dalyvavę žydų nėresabilituojami. Kadangi reiškinys autorius turi galimybę prieiti prie tokio dokumento, elisku, kad jis artimes KGB žmogus ir todėl ne galėja nežinoti, kad reiškia netiesą. Tokio autorės atsiptrenomės man ne reikalingas, tiki norėtus, kad bent jau šiuo metu komunistinis lelkraštis radytų tiesą“ — užbaigė savo pasakojimą S. Naudžiūnas.

1990 m. balandis

TREMINTINYS

7

Nepamirštamas susitikimas

Daug prisiminimų sukėlė 1990 02 21 įvykės pianisto Antano Smetonos koncertas. Jo senelis — laisvos Lietuvos prezidentas Antanas Smetona. Žmogus, visą savo kūrybingą gyvenimą pašventęs tautos labui, jos valstybingumo atkūrimui ir išsaugojimui. Deja, išsaugoti nepavyko.

Nepalankiai Pabaltijo valstybėms susiklostė anuo meto istorija. Šiandien, vertinant mūsų valstybingumo praradimą, vis labiau aišku, jog teisingiausią požiūrį paskutiniame Ministeriu Tarybos posėdyje išsakė prezidentas Antanas Smetona: „Gintis ir stabdant trauktis vaku sienų link“. Jį palaikė ministrai Musteikis, Sakėnė, Masiliūnas ir dar vienas kitas. Deja, šio požiūrio nepalaikė premjeras A. Merkys, jo pavadautojas K. Bizauskas, E. Galvanauskas, generolai S. Raštikis, V. Vitkauskas ir kiti. Istorija dar turės išaiškinti, ar tai nebuvo išdavystė.

Šiandien, kaip niekada ankščiau, mums suprantamas buvusio prezidento Antano Smetonos blaivus ir principingas požiūris į nepriklausomybės gynimą anuo lemtingo ultimatumo metu. Tauta vis geriau suvokia, kokio gilaus filosofinio proto ir įžvalgumo buvo didysis mūsų tautos politikas, visą gyvenimą pašventęs savo tautai, Antanas Smetona.

I Filharmonijos salę gausiai susirinko Kauno visuomenė pasiklausyti ižymaus pianisto Antano Smetonos. Maestro profesionaliai, virtuoziškai atliko muzikos kūrinius.

Tada, kai dar pianisto senelis valdė Lietuvą, šiuose rūmuose buvo įskirusi Teisėtigumo ministerija. Rūmų barokinį kupolą puošė užrašas: „Justitia est fundamentum regorum“ (teisingumas yra valstybingumo pagrindas). Tai buvo šventi žodžiai, ir jų visose valstybinėse veiklos srityse buvo stengiamasi laikytis. „Teisingumas — tai

principas. Pagal jį turi būti auklėjama tauta“, — pasakė prezidentas Antanas Smetona 1935 m. Tautininkų suvažiavime.

Naujieji „kultūrėgeriai“ nulupo šiuos, dar Romos senosios civilizacijos pagerbtus teisingumo žodžius. Tiesa jiems būdė akis.

Nelengvas buvo prezidento anūkui Antanui Smetonai keliais į „Pažadėtą žemę“.

Gimęs 1939 m. Paryžiuje (ten jo tėvai Julius Smetona ir Birutė Nasvytytė mokėsi). 1940 m. okupacijos dieną su tėvais ir seneliais bėgo iš tévynės į Vakarus. Paskui ištisus 50 metų éjo sunku, varganą emigrantotremtinio kelią. Ir tik muzikos pomégis, jo paties ryžtas, pirmosios mokytojos — motinos profesionalumas padarė jį ižymiu ir placių žinomu pianistu. Pagaliau atsivére „geležinė uždanga“ ir įgimtają šalį.

Sausakimša salė atsistodama sutiko pianistą, prezidento anūką. Audringi aplodismentai ir šūsnys gėlių saké, jog Kauno visuomenė neabejingo pianisto asmenybei ir jo menui, reiškia jam didžiausią pagarbą.

Siame koncerte dalyvavome ir mes — pianisto tévų kolegos: politikinai A. Baltrušienė su šiuo eilucių autoriumi, gydytoja J. Tiknienė, A. Makauskas. Mūsų V. D. Universitetas, Neo-Lithuania korporacijos, tarnyba Karo mokykloje, kartu praleista jaunystė. Pasveikinome pianistą, pagerbēme jo tévus, mūsų kolegas Birutę ir Julijų (mire), ir didžių Tautos žmogų pianisto senelį, prezidentą Smetoną.

Apijuosėme anūką Antaną platią tautinę juosta, įteikėme glėbių gėlių. Pažirkėtome senelio dvasios ir ryžto. Maestro akyse sužvilgo ašaros. Sugedojome Tautos himną. Maestro akomponavo.

Taip tauta sutiko artimą ir brangų žmogų.

Juozas ENČERIS

stumtą mūsų apskurusi tévelį. Tik K. Gliko déka po 2 savaičių mums išdavé pasus ir priegristavo gimtajame Sakių rajone. Prisimenu, tévelis yra pasakës: „Vaikai visada bükite dëkingi Glikui, nes tai labai geras žmogus“. Tévelis jau mire, todėl jo žodžius perduodu aš, dukra. Taip pat Glikas padéjo prisiregistravoti ir dave karves Veniamis Ūsu kaime, Šakių raj.. Andriulaičiams Jurbudžių kaime, kurie irgi buvo tremtyje iki 1957 metų. Tad gal negaliime vertinti vienpusiškai ir mineti vien tik blogus darbus. Ar nelaikas užmiršti kerštus, pykčius, nes kas bus iš mūsų nepriklausomos Lietuvos, jei nebūsime atlaidūs vieni kitiems. Perskaičius kai kuriuos keršto pilnus straipsnius, norisi balsu sušukti „Žmogau, kaip tu kasdien kalbi „Tėve mūsų“, jeigu tokis kerštas verda tavo širdyje!“

M. ALEKSAITĖ-VENIENĖ

Nepaisydami Jūsų tautybės, religijos, politinių pažiūrų, kreipliamės į visus, kurių širdys randą atgarsį žodžiai „laikė“, „žmoniškumas“, „flesiai“ ir „galiestingumas“. Kreipliamės į Jūs iš užpolarinės Vorkutos, kuri dar visai nesenai buvo vienašaliens archipelago Gulago salynu.

Iki šiol nežinome išklausus nukankintųjų ir nužudytiųjų skalėlius. Žino, tik viena: aukomis tapo žintelė tūkstančių mūsų tévynėnų — jaunuolių ir senelių, moterų ir vaikų, ižymų mokslininkų ir paprestų žemdirbių, žalendingu dailininkų ir etinių darbininkų, sveiki ir invalidų, tvirtų bei jų ge-

ATSILIEPKITE!

Kazys ŠLAUSTAS, Kazio. Gyveno Mažeikių apskr., Židiku valsč., Semeliškių km. Tarnavo pasienio policijos. Suimtas 1945 m. vasario mėn. Manoma, kad mirė Celiabinske. Daugiau žinių laukia Juzefa ŠLAUSTAITĖ-MILVIDIENĖ, Klaipėda, Statybininkų 33–23.

Saliamonas ANTANAVICIUS (60 metų), Marijona ANTANAVICIENĖ (55 metų), Genovaitė ANTANAVICIOTĖ (17 metų) 1941 birželio 14 d. išvežti iš Plungės valsč., Didvykių km. Žinancių tremties ar palaidojimo vieta ieško Ona AUSKELYTE, Kaunas, Moniūškos 15–5, tel. 73 09 33.

Juozas GUDJURGIS, Antano, g. 1903 m., Šiaulių apskr., Linkuvos valsč., Laborų km. Žurnalistas. 1941 m. birželio 14 d. suimtas Kaune, išvežtas į Alytaus kr., Kosichos cukrinė runkelių tarybinį ūki, 1942 m. pavasari į Jakutijos ATSR. 1978 m. Čikagoje išleistoje knygoje „Linkuvė, ūkiai Lietuvos švietimo židinys“ rašoma, kad J. Gudjurgis mirė 1948 m. Žinancių apie jo likimą ieško serėnas Jonas VORONAVICIUS, 234324 Kaunas-akademija, Ringaudai, Komėjuniomo 6–2.

Mykolas MATAITIS, Mykolo, g. 1899 m. Lietuvos vyriausiojo tribuno teisėjas. 1941 06 14 suimtas, atskirtas nuo ūmos. Kalėjo Sverdlovsko srt. lageriuose. Mirė 1942 m. Žinancių apie jo likimą ar palaidojimo vieta ieško Nijolė MATAITYTĖ-ZINVIENĖ, Kaunas, H. Borisos 28.

Antanas URBELIS. 1941 m. birželio mėn. Kalėjo Sverdlovskaja obl., Gari ar Sosva posiolok. Daugiau žinių laukia Dalia BAJORIŪNIENĖ, 235410 Šiauliai, Krymo 12–49, tel. 5 59 50.

Vytautas KISKIS, Juozo, g. 1912 m. vėrgoniininkas. 1941 m. birželio 14 d. išvežtas iš Molėtų raj., Inturkės miestelio. Nuteistas 8 metams. Mirė 1955 m. tremtyje, Krasnojarsko kr., Dzeržinskio raj., Ferma 3. Daugiau žinių laukia Birutė PUODZIŪNIENĖ, 233041 Kaunas, V. Krėvės pr. 115a–53.

Antanas VALIUKENAS, Jurgio, g. 1913 m. „Akademiko“, „Jauniosios karo“, „Vairo“ redaktorių, lietuvių sąjungos Berlyne sekretorių. Suimtas 1945 m. gegužės mėn. Berlyne. Išremtas į Buchtos Nachotka persiuntimo lageri. Mirė 1946 07 16. Žinancių apie jo likimą ieško Stasė VALIUKENAITĖ, 233000 Kaunas, Vilniaus 46a–6, tel. 22 21 48.

Eduardas JANKAUSKAS-JANKAITIS, g. 1912 m. Studijavo architektūrą, dirbo Vytauto Didžiojo universitete. Išvežtas iš Kauno 1941 m. birželio 14 d. Kalėjo Sverdlovsko srt., Sosva lageriuose. Mirė 1951 m. balandžio mėn. Mordovijoje, Javas gyv. Žinancių apie jo palaidojimo vieta ieško Regina JANKAUSKAITĖ-JANKAITYTĖ, 232055 Vilnius, Volungės 4–18, tel. 74 92 36.

Antanas MISEVICIUS, Ipolit, g. 1921 m. Kėdainių apskr., Dotnuvos valsč., Aušros km. Nuo 1944 m. partizanas, slapyvardis Mėnulietis. Žuvo 1946 12 11 Arijogaloje, Paliepių miške. Buvo ryšininkas Jonas ALEKSA-Kraujalis, pasakojo, kad Mėnulietis sužeistas į kojų, nenorėdamas

dėtu. Juos atsimintu ir jamžintu. Be abejo, paminklas Vorkutoje aukoms turi būti pastatyti. Žinoma, jų reikia statyti valstybės ir Istorijos institucijos.

Dėkojame Stesei BALADINSKIENAI, Bronui TAMULYNUI, Julijui AUKSOSRAITIENAI, Aldonui JANUSKEVIČIENAI, Alieji KAZVELIENAI, Vaidilei KRUPENOKIBIENAI, Bronui LUŽIENAI, Martynui SARAUŠKUI, Jonui MATIOSAICIUI, Onui VITKAUSKIENAI, Feliksui MACIUKAI aukojusiems Lietuvos tremtinį sajungai.

DEKOJAME

pasiduoti, nusižovė. Jono ALEKSOS ir brolio kapo ieško Vytautas MISEVICIUS, 233000 Kaunas, Šiaulių 48–1, tel. 22 21 58.

Ignas SKRUPSKELIS, Albino, g. 1903 m., „Zidinio“, „XX amžiaus“ žurnalų redaktorius. Suimtas 1940 m. liepos 12 d. Kaune. Nuteistas 8 metams, išvežtas į Vorkutos lagerius. Mirė 1942 m. Žinancių apie jo likimą ar palaidojimo vieta ieško Juozas SKRUPSKELIS, Radviliškio raj., Baisogala, Pergalės 5–8, tel. 5 54 03 arba Kaune, tel. 22 34 43.

Antanas BENDORAITIS, Joana Birutė PRANAITYTĖ-BENDORAITIENĖ, duktė Genovaitė BENDORAITYTĖ, g. 1935 m., gyveno Betygaloje. Išvežė 1941 m. birželio mėn. Žinancių apie jų likimus, tremties ar palaidojimo vieta ieško Aleksandra LEONAVICIOTĘ, 233026 Kaunas, Neries kr. 32–2, tel. 26 89 98.

Kazimieras PUODZIŪNAS, iš Vilniavskio apskr., Pajevonio valsč., Pajevonio km., karininkas. 1945–1946 m. partizanas, veikė apie Bartininkus, Kalvariją. Žinancių apie jo likimą ar palaidojimo vieta ieško Auklinė CIURLIONIENĖ, Kaunas, Partizanų 230–15, tel. 71 13 86.

DOVYDAITIS, PETRAITIS, GRUNSKIS ir kt. likimo broliai apie 1950 m. kalėjo Uchtoje, dirbo 3-oje šachtoje, Vorkutoje-9, 40-oje šachtoje, 1956 m. Kostromoje. Likimo draugų ieško Juozas PYLIPAITIS, Marijampolė, Liudvinavo apyl., Liudvinavo gyv. Kapsuko g.

Viktorija MARCIULIONIENĖ, Motiejus, Jurgis MARCIULIONIS, Antano, 1883 m., Ona VAIČIULIENĖ, g. 1889 m., Ona VAIČIULYTE, g. 1924 m. ištremti į Komijos ATSR, Syktyvkaro raj., Ust-Lochčių gyv. Visi mirė 1944 m. — 1945 m. Palaidoti bendrame kapo. Daugiau žinių laukia Elena VAIČIULIENE, Raseinių raj., Ariogala, Vytauto 109–3, tel. 25 34 75.

Bronius MITKUS, Vinco, g. 1922 m., Kauno raj., Tabariškėse. Suimtas 1944 11 17. Oficiali žinių kur buvo ištremtas nėra. Likimo draugus Bulaus pasakojo, kad buvo iš sutikęs Gorkio lageriuose. Daugiau žinių laukia sesuo Jadvyga MITKUTE, 233040 Kaunas, Kuršių 40–66, tel. 25 34 75.

Motiejus VAIČIULIS, Antano, g. 1883 m., Ona VAIČIULIENĖ, g. 1889 m., Ona VAIČIULYTE, g. 1924 m. ištremti į Komijos ATSR, Syktyvkaro raj., Ust-Lochčių gyv.

Kazimieras VAITKUS, Kazio, g. 1913 07 16. Suimtas 1946 m. nuteistas 10 metų. Kalėjo Komijos ATSR, Zeleznodoroznyj raj., Vožaels p/ja 243, LK „Zinka“. Mirė 1949 11 11. Daugiau žinių laukia Elena VAIČIULIENE, Raseinių raj., Ariogala, Vytauto 109–3, tel. 5 01 17.

Bronius BIRBILAS, Prano, g. 1921 m., Anykščių raj., Jackagilio km. ištremti į Karagandos lagerius, mirė 1948 05 12. Daugiau žinių laukia Albinė BIRBILIENE, Anykščių raj., Raguvelės gyv.

Kazimieras VAITKUS, Kazio, g. 1913 07 16. Suimtas 1946 m. nuteistas 10 metų. Kalėjo Komijos ATSR, Zeleznodoroznyj raj., Vožaels p/ja 243, LK „Zinka“. Mirė 1949 11 11. Daugiau žinių laukia A. Mažeikos. A. Požėros ieško Emilia VAITKUTĖ-STONIENĖ, 235802 Klaipėda, Keuno 17–83, tel. 5 56 75.

Juozas TAMOSAITIS, Jono, 1944 m. žinių išvežtas iš Kauno raj., Artoju km. drauge su kaimynais Brinkevičiais, Mancevičiais, Makauskais, Philipavičiais. Daugiau žinių laukia Vaclovas TAMOSAITIS, Kauno raj., Domiekaus apyl., Broniškių km., tel. 56 51 93.

Aldona ZEMAITYTĖ, Antano, g. 1931 m., Kauno raj., Altoniškių apyl., Kuro km. 1951 m. spalio mėn. išvežta į Tomsko srt., Kangasoko raj., Kuliejkovo apyl. Sangalkos 3 gyv. 1952 m. rugpjūčio mėn. nuskend. Antanina MARCINKEVICIOTĖ-MAKAUSKIE-NIENE ir Onutė SPUDAITĖ kartu buvo tremtyje ir gal būt žino tiksliai kapo vieta. Rašykite Adelei TALLAT-KELPŠIENAI, 234500 Marijampolės raj., Kazlių Rūda, Valančiaus 13–7, tel. 2 53 53.

Petras TRAŠČINSKAS, Adomo. Gyveno ir dirbo Jonavos geležinkelio stotyje. 1945 m. pavasari suimtas ir dingę. Daugiau žinių laukia duktė Nijolė TITARČIUK, 235000 Jonava, Sodų 65–9.

Buves politinis kalinas Andrejs PŪCE ieško tų, kurie buvo persekiojami ir kalinami už Molotovo-Ribentropo pakto slaptųjų protokolų platiniim. Rašykite Andrejs PŪCE, 229054 Rigas raj., P. N. Allaži, Biržos iela 3–17.

Stasė ir Sofija TAMAUSKAITĖS. Gyveno Eržvilkų apyl., 1946 m. liepos mėn. kalėjo Šilutės kalėjime. Su jomis nori susitikti Bronė KVEDERYTĖ-PETRAITIENĖ, 233000 Kaunas, Vilniaus 46a–6, tel. 22 21 48.

Klemas KEKYS, Klemo, g. 1908 m. Mažeikių raj., Židiku apskr., Asteikių km. 1946 m. kovo mėn. teisė Kemerovo srt., Prokopjevsko m. karinė tribunolas. Nuteisė 10 m. kalėjimo. Mirė 1952 m. Kartu kalėjusi ieško Vaclovas KEKYS, 233002 Kaunas, Esu 31.

Domicėlė PROŠKIENĖ, Vinco, g. 1871 m. 1945 m. liepos mėn. iš Alytaus apskr., Stakliškių valsč., Pokrovų km. Lietuvos vidaus reikalų ministras davė požymą, kad D. Proškinė mirė 1947 09 15 Permės srt., Jurlos m. Yra žinių, kad jis buvo Permės srt., Gainų raj., Sordyn km. ir ten palaidota. Žinancių apie jo likimą ir tikrą palaidojimo vieta ieško Nataša PAULAVIČIENĖ, 2353

1990 m. balandis

Velykų popietę (1944 m.) išgirdome dūžtant kaimynės A. Juškevičienės langų stiklus. Gyvenome Karališkių kaimo, Kidulių valsč., Šakių apskr. Mano brolis Stasys Balčiūnas, pamatė, kaip darosi, sudraudė Palankinės kaimo gyventoją, apylinkėje žinomą vagį Kazį Zymoną, girtą bedaužantį langus. Nebylas Bronius Bauža K. Zymoną keletą kartų lažda pavažino. B. Baužą vokiečiai išsivarė apkasą kasti, ir jis negrįžo. Nuo to ir prasidėjo mūsų šeimos tragedija. 1944 m. spalio 11 d. mūsų kaimą užėmė rusai. Po keturių dienų rusų kareivis, atėjęs nuo K. Zymono, padegė už kluono buvusių šiaudų kūgus. Sudege tvartas ir kluonas.

Mūsų kaimą evakavo, nes frontas išėjė tik 14 km iš vakarų, prie Sudargo. Mūsų šeima apsištojo pas mamos serij O. Sakalauskienę, Pakalniškių kaimę už Gelgaudiškio. Minna suželdė broli Gediminą, kurį

pagydė Kalmelio klebonas J. Juodišis. 1944 m. gruodžio mėn. į Šakalauską namus išbrovė čekistai su šunimis, prikėlė broli Stasių ir išsivarė. Iškundė, kaip vėliau paaiškėjo, K. Zymonas.

niekuo nekalta, bet tai nepadėjo. Mama Antanina Balčiūnenė per vieną saugumietį Lekėčiuose gavo pasimatymą su Stanislovu. Jis atrodė bausiai. Nors nepadarės nieko blogo, buvo

ką. Tačiau nuvykęs ieškoti į Pravieniškes ir į Kauno kalėjimą, jo jau neradau. „Išsiustas ten, kur geresnis klimatas“, — pasakė Pravieniškėse. Tik po daugelio metų sužinojome, kad

resnio pasiūlindavo. Pagal kaimyno Karališkių kaimo gyventojo Jurgio Kliorikaitės pasakojimą, tėvą Sebastijoną Balčiūną nusivare pas J. Kliorikaitį ir ruočestį nušauti, bet jis išpraešė, kad nėšaudytu. O už ką, J. Kliorikaitis nežino. Apie tai mums, valkams, tėvas nepasakojo. Tik jo sveikata kasdien vis menkėjo, o 1945 m. spalio 28 d. jis mirė, nepakeldamas čekistų persekiojimo, ūkio grobstumo, sūnų netekties (sūnus Vytautas Balčiūnas, Lietuvos karininkas, pastraukė į Vakarus, dabar miręs JAV).

1945 m. gegužės 22 d. mama, broli Gedimina ir mane, Kidulių progimnazijos mokytoja, išvežė ten, iš kur daug kas negrįžo. Prie išvežimo gerokai prisidėjo apylinkės pirmmininkas Jonas Stepačius, šautuvu visus palydėdamas. O dar dirbant mokykloje, mane „auklėjo“ Kidulių valsč. partorgas mažaraštis Vaicielis.

VELYKŲ POPIETĘ

Kęstutis BALČIŪNAS

Kitas skundikas buvo Jonas Kenotis iš Palankinės kaimo, kuriam Stasys buvo daug padėjės. Suimtinos uždarė vieno ūkininko tvarte. Po to išvarė į Lekėčius, tardydami žiauriai mušė. Tėvas Sebastijonas Balčiūnas surinko visų Karališkių ir Palankinės kaimų gyventojų parašus, kad Stasys

kaltinamas Tėvynės išdavimu. To saugumiečio mažametis sūnus mamai papasakojo, kaip jo tėvas, prirės prie medžio, Lekėčiuose šaudydavo kalinus, o jis eldavės kartu ir žūrėdavęs. Stasių nuteisė dešimčiai metų. Per Grīškabūdį jis nuvarė į Kauną, iš ten į Pravieniškį stovyklą. 1945 m. gavome iš ten jo laiš-

jis mirė 1945 m. vasarą Vorkutos lageriuose. O buvo vyras pačiose jégose (gimės 1917 m.).

Netrukus atėjė stribai atėmė arklį, karvę, daugelį drabužių ir kitų vertingų dalkų kaip Stasio turtą. O Andrius Bybartas, kilięs iš Palankinės kaimo, dirbęs Sakuose, net naktimis ateidavo (ne vienas) daryti kratos, kas ge-

SVEIKINIMAI IŠ SIBIRO

Iš buvusio puskarininkio, politiko kaimo Juozo KROLKAUSKO išskirt. Vorkuta, 1949 m.

Ar visada iš klaidų mokomės?

Tokia mintis kilo, žiūrint TV laidą apie paminklo tremtiniam vietos parinkimą Vilniuje. Visiškai pritarui architektė Juknevičiūtei, kuri siūlo šį paminkla pastatyti geležinkelio stoties teritorijoje.

1941 m. birželio 14 d. nuo vildurnakčio buvo pradėti formuoti tremtinės ešelonai visuose dižiuoliuose miestuose ir kitose stotyse. Apie tai architektai medžiagos turi pakankamai. Paminklas turėtų būti matomas pravažiuojantiemis.

Tema aiški, vleta žinoma, bet paminklai ligalaikiai ir brangiai kainuoja. Tad neskubėkime arba skubėkime apgalvotai. Pasverkime už ir prieš, nekortokime ankstyse paminklų kūrimo klaidų. Vyriausia architekte ir paminklo projektavimo bei statybos kuratore siūlau architektę Juknevičiūtę.

Noriu paminti būdingesnes ankstyvesnes paminklių statybos klaidas, kad jų nekartočume. Neapgalvotai buvo kuriamas paminklas komjaunuoliams pogrininkams Kaune, Sajungos aikštėje. Respublikinį konkursą laimėjo skulptoriaus S. Sarapovo ir architekto G. Baravyko projektas. O gamyboje tik architektas suteikė šiam monumentui gero paminklo vardą, nes silpnai buvo skulptūrinė dalis. Paminklo kompoziciją sudarė trys bronziniai horeljefai maždaug 3x5,5 m. kiekvienas. Šieims liejinimams reikėjo apie 9 t bronzos. Juos liečti buvo sutarta Leningrade. Nuvykome. Pirmiausia bandėme aptarti patys. Ši plokštė, užimanti beveik pusę gamyklos cecho, stovėjo projektinio dydžio. Nei aš, nei liejkai, be laužytų štrichų ir neaiškių siluetų, nieko daugiau nežiūrėjome. Jie palingavo galva ir sako, kad nieko nemato ir vykdymojai, kad tai kūrybinė nesėkmė. Tų pačių metų pabaigoje paminklas turėjo būti atidengtas. Šiaip taip įkalbėjome cecho žmones ir gamyklos administraciją, kad nulietų. Sumokame. 17 tūkst. rb. ir išsi-vežame sutartu laiku. Vėliau, deja, šią plokštę išgabename į Pagėgių mišką. Ten jis buvo prietaikyta kito paminklo statybai.

Paminklą komjaunuoliams padėjo laikų padaryti Statybos remonto ir Kelii-tiltų eksploatacijos tressai. Pataisos kainavo daug

léšų ir energijos, o paminklas neįspūdingas.

Kodel taip atsitiko? Viskas prikėlė paskutinę naktį prieš atlengiant paminklą. Buvo įpareigotas iškvesti iš Vilniaus skulptūrinės dalies autorui paminklo atidengimo išvakarėse, kad viską apžiūrėtų prieš priimant valstybinei komisijai.

Pagaliau jam atėtai pas mane į namus. Po vakarienės Steponas pasirodė ne tik mieles pašnekavas, bet ir dainininkas. Nuostabiausia, kad mokėjo ir drasis traukė lietuviškas patriotinės dainas. Žmona, net išpejė, kad galime išvykti į Rytus. Steponas nusišypsojo ir pasakė: „Su manim, Vytautai, nieko nebijokit. Esu karos našlaitis, mane karos metu užaugino ir auklėjo A. Sniečkaus šeima.“ Tada supratau, kodėl jo projektas konkurse laimėjo pirmąją vietą. Žuri balso vienbalsiai, o faktiškai nulémė kažkieno nurodymai.

Absurdžiai ir paminklo Maiironiui vėtos parinkimą istorija. Kai skulptorius G. Jokūbovis pranešė, kad paminklas Maiironiui užbalgtas ir galline atvažiuoti į Vilnių jis atsilimti, kito didelis šurmulyas. Jo statymo vieta buvo parinkta iš anksto, bet gavome nurodymą paminklą iš Vilniaus nevežti. Mat Rotušės aikštėje bus statomas paminklas Dzeržinskui. Maiironio paminklui skubiai reikia ieškoti kitos vietas. Apie tai pranešėme skulptoriui, ir porą dienų buvo tvulu. Vėliau tik skulptoriaus G. Jokūbovo autoriteto dėka pavyko Maiironio skulptūrą pastatyti numatytoje vietoje, o Dzeržinskui skubiai pradėjome tvarkyti vietą turgaus aikštėje. Architektai ir kiti specialistai neturėjo įtakos.

Pastaruoju metu daug diskutuojama dėl Vytauto Didžiojo paminklo statybos. Rekonstruojant Laisvės alėją ir Muzikinio teatro sodelį, buvo numatytas tarp Vytkomojo komiteto ir teatro pastatyti Kauno herbą — Stumbrai. Stumbrai buvo suprojektuotas ir atlietas iš bronzos Estijoje. Už jį sumokėta 100 tūkstančių rublių. Kai reikėjo atsivežti ir pastatyti, buvo gautas vyriausybinius nurodymas likviduoti visus mieste esančius mlesčio herbus. Skubiai vykdėme nurodymus, o aplie naujo statybą,

juolab prieš valdžios pastatą, ne galėjo būti nė kažkos.

Vieną akcentą su Kauno herbu šiaip taip, įvairiai maskuodami, išsaugojome prie išvažiavimo iš Kauno link Raudondvario.

Stumbrai, kainavusiam 100 tūkst. rb., skubiai buvo parengta vieta Ažuolyne, toliau nuo žmonių akių, kur atsidūres liko ir dabar stovi. O jeigu jis būtu jau pastatytas jam skirtoje vietoje? Ar ir tuomet Vytautas Didysis galėtų stovėti beveik šalia Stumbro, tarp dviejų vaistinių, dviejų valgyklių ir viešo tualetės ap linkoje?

Pritariu inžinieriaus J. Minginio nuomonei, kad čia šiam paminklui vieta ne iš geriausiai. Gal grąžinkime stumbrą į tikrąją vietą.

Siūlyčiau pagalvoti ir apie Dzeržinskio alkštės panaujodžiamas pastačius tiltą per Nemuno ties Lampėdžiais, o vėliau kita Kėdainių gatvės tesinyje, transporto srautus žymiai sumažes, ir ši senamiesčio vieta galiapti reprezentacine.

Pradėjau nuo klaidų, todėl norėčiau perspėti, kad nebūtų padaroma nepataisomų klaidų, stant paminklą tremtiniam prie Cinkiškių. Prašyčiau neskubėti, geriau apsvarysti visus variantus, ypač atsižvelgiant į nukenčiusių nuomones. Monuments turėtų būti pastatytas amžiams visiems gerai prieinamoje ir iš tolo matomoje vietoje. Vienu pagrindinių svarstyto objekto turėtų būti vienos parinkinės.

Pavyzdžiu, Prisikėlimo bažnyčiai buvo parinkta tokia vieta, kuri matoma per daugelį kilometrus nuo Kauno. Šis didingas architektūros statinys kviečia visus Lietuvos žmones maldai, susikaupimui ir santarveli.

Ką simboliuos paminklas tremtiniam Vilniuje, pastatytas ne geležinkelio zonoje, o Kančios ir atminties laukas, nustumtas nuo pagrindinės magistralės ir paslėptas tarp miškų?

Gal pradžiai sutvarkykime gyvybiškai svarbius, ellinius žmonių būties klausimus, o vėliau imkimės monumentų? Abejoniu yra, kiau dos gali pasikartoti, tad padiskutuokime.

Vytautas RATKELIS,
inžinierius